ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

1996 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА ● ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ ● СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

15 ноябр, № 46 (3383)

ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ҚИРРАЛАРИ

12 ноябр куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Белгия қироллигига расмий ташрифи бошланди. Мамлакатимиз раҳбари ўша куни эрталаб НАТОнинг Брюсселдаги бош қароргоҳига борди. У бу ерда НАТО бош котиби Хавьер Солана билан учрашди.

Маълумки, республикамизнинг НАТО билан ҳамкорлиги 1992 йилнинг март ойидан бошланган. «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» дастурининг имзоланиши НАТО ва Ўзбекистон муносабатларининг қисқа тарихида муҳим босқич бўлди. Республикамизнинг Марказий Осиёда тинчлик, барқарорлик ва хавфсизликни таъминлашга жиддий ҳаракат қилаётгани унинг ана шу дастур доирасида ҳамкорлик қилишга тайёр эканидан далолат беради.

Бу дастурга мувофиқ, шу йилнинг охиригача республикамизнинг НАТО ўтказаётган 76 тадбирда иштирок этиши мўлжалланган. 1995 йилнинг августида АҚШда «Кооператив Наггет» кейинги йили эса «Кооператив Оспрей» ҳарбий машқлари бўлиб ўтди. Бу машқлар Шимолий Атлантика Ҳамкорлик кенгаши ва «Тинчлик йўлида ҳамкорлик» дастури доирасида ўтказилди. Шу йил сентябр ойида икки томонлама ва кўп томонлама битимларга кўра республикамизда биринчи бор «Баланс ултра-96» машқлари бўлди. Унда АҚШ ҳарбийлари ҳам қатнашди. НАТО бош котиби билан бўлиб ўтган суҳбатда шу ва келгуси ҳамкорлик масалалари муҳокама этилди.

Ўша куни республикамиз раҳбари Белгия Ташқи савдо офисида бўлиб, ушбу давлат тадбиркорлари ва компаниялари бошлиқлари билан мулоқотда бўлди. Уларнинг саволларига жавоб қайтарди. Президент Ислом Каримов шу ерда мазкур офис фахрий раиси шаҳзода Филипп билан суҳбатлашди. Белгия парламенти вакиллар палатаси раислари ва сенати номидан Ўзбекистон Президенти шарафига қабул маросими уюштирилди.

Президентимиз Брюссел шаҳри маъмурияти раҳбарлари ҳамда кенгаши аъзолари билан ҳам учрашиб суҳбатлашди.

Шу куни кечки пайт Эгман саройида Ўзбекистон Президентини расмий кутиб олиш маросими бўлди. Маросимдан кейин Ислом Каримов Белгия бош вазири Жан-Люк Деҳане билан яккама-якка суҳбатлашди. Суҳбат чоғида ўзаро ҳамкорликни янада ривожлантириш борасида фикрлашиб олинди. Айни пайтда Ўзбекистон — Белгия расмий делегацияларининг музокаралари бошланди. Музокаралар якунида икки мамлакат ўртасидаги муносабатларни янада мустаҳкамлаш, ҳамкорликни ривожлантиришга қаратилган қатор ҳужжатлар имзоланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Белгия қироллигига расмий сафари самарали якунланди.

ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА ЙИҒИЛИШИ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида таниқли адиб Одил Ёқубов таваллудининг 70 йиллик тўйига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш ташкилий қўмитасининг йиғилиши бўлди.

Унда республика Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари, мазкур ташкилий қўмита раисининг ўринбосари, ёзувчи ва шоир Йўлдош Сулаймон юбилейга тайёргарлик борасида амалга оширилаётган ишлар ҳақида ҳисобот берди.

Йиғилишда шоир ва адиблар Рамз Бобожон, Шоир Усмонхўжаев, Азим Суюн, Абдусаид Кўчимов, Аҳмаджон Мелибоев ва бошқалар сўзга чиқиб, элнинг ардоқли ёзувчиси Одил Ёқубов туғилган куннинг 70 йиллигини республика миқёсида кенг нишонлаш юзасидан фикр мулоҳазалар билдирдилар.

Йиғилишда адиб юбилейини шу йил декабр ойининг бошида ўтказиш ҳақида қарор қабул қилинди.

КУЮНЧАКМИ, ДЕМАККИМ У ФИДОЙИ

Шоир Ҳабиб САЪДУЛЛА билан ғойибона мулоқот

Ҳабиб ака!

Гоҳ кадрдонлар билан диллашгинг келиб қолади. Шу битта мактубни, билсангиз, анчадан бери ёзаман, куюнчак фикрларимни қоғозга тушираман деймаn, аммо ёқмайди — ғижимлаб ташлайман. Яна ёзаман, дардлашгим, баҳслашгим келади. Кейин, ёзганларимни... Ҳабиб Саъдулла бўлиб ўқий бошлайман. Нимадир етишмаётгандай туюлаверади. Машраб бобомиз айтганларидай, аввал дилдаги дардни аниқламоқ лозим чоғи. Ниҳоят, муҳтарам юртбошимизнинг Наманганадаги нутқларини тингладиму ёзажак мактубимнинг таянч нуқтасини топгандай бўлдим. Юртбошимизга жавобан айтган сўзларингиз фикримни янада тиниқлаштириб юборди.

— Дард яширилса, оқибати ёмон бўлади, мадда бойлаб кетади, — дедилар Президентимиз. — Ўз дардимизни ўзимиз ошкор этишимиз, ўз вақтида чора топишимиз, тузатишимиз, бу ҳар кунлик оддий одатимизга айланиши зарур.

Ва яна айтдиларки, «касалликни олдини оладиган таъсирчан тартиб, минг афсуски, ҳаётимизда жуда кам учрайди. Агар бу касаллик қандай хунук оқибатларга олиб келишини англаган ҳолда тўғри гапиришга журъат этувчи одамлар пайдо бўлса, билиб қўйингки, бундай бечораларнинг боши калтакдан чиқмайди. Ношуд раҳбарнинг хушомадгўйлари, лаганбардорлари рост гапни айтган одамнинг ҳолини вой қилади».

Ҳабиб ака, бугун сиз билан фақат Наманганагина тегишли бўлмаган мана шу ҳолатлар юзасидан фикрлашмоқчиман. Нега энди айни сизга мурожаат этаётганимнинг, табиийки, боиси бор. Элу юрт сизни водий маликаси ҳисобланмиш гўзал Наманганнинг фидойи куйчиси сифатида яхши билади. Юрт шаънига битилган қайноқ сатрларингиз, ҳофизларимиз тилидан тушмай келаётган қўшиқларингиз қанча. Юртда тўй бўлса — ишбошилардан бири сизсиз, аҳли қалам Наманганга қадам ранжида қилса — бош мезбон сизсиз, юрт осмонида булут кўринса — кўкка илтижо қилиб, яратгандан иноятлар сўровчилар сафида ҳам сиз ҳамиша борсиз. Ютуғидан қувонасиз, хатоларидан ўкинасиз, бошқалардан кўра кўпроқ қувониб, бошқалардан кўра кўпроқ изтироб чекасиз.

Бу борада менинг ҳам сизга ўхшагим келади. Бугун энди қўшни мамлакат бўлиб қолган Сафед Булонга водийнинг қай бурчагидан ошиқмайин, барибир, йўлим Наманган билан кесишади. Водий бугун таниб бўлмас даражада ўзгариб бормоқда. Эзгу ишларни кўриб беҳад қувонаман, дилим яйраб кетади. Жаҳоннинг ҳеч қаерида йўқ, ҳали ҳеч ким ҳеч жойда кўрмаган, учратмаган урф-одатларни шу донишманд Наманганда кўриш мумкин. Бир гал, ёзган мақолаларимдан бирида озроқ ҳаяжон билан «Америка — улуғ мамлакат, аммо Наманган бошқача-да», дегандим. Аслида ҳам шундай. Бу ерда ўрганса, ҳавас қилса арзийдиган, кўз-кўз қилишга ярoқли, миллатимиз, мамлакатимиз шаънини кўтара оладиган даражадаги маънавий-ахлоқий қадриятлар жуда кўп. Бу ҳақда юртбошимиз такрор айтдилар: «Наманганликларни азалдан омилкор, оқибатли, нияти пок, ўз маънавий ва исломий қадриятларини юксак эъзозлаб келган эл сифатида биламиз ва катта ҳурмат қиламиз».

Бугуннинг баҳси

Бундай самимий эътирофдан кўнглинг осмон қадар кўтарилади. Лекин куюнчак, фидойи одамларниг ўзгалардан фарқи шундаки, улар ютуқлар билангина мағрурланиб юраверишмайди — қандоқ қилсак бу ютуқлар янада кўпаяди, мустаҳкамланади, яна нималар қилсак бойлигимизга бойлик қўшилади — мана шулар ҳақида бош қотиради. Камчиликларни, хато ва янглишишларни кўрса манзилига кечиккан йўловчидай безовталана бошлайди. Жон куйдириб, гапиради. Яна шуниси ҳам борки, кўп ҳолларда бундай одамларни эшитгувчи, тушунгувчи, ҳеч бўлмаганда «қаранг-а», дея кўнглига таскин берувчи бир хайрихоҳ топилмайди. «Фалончими, бе,ундан нима фойда, вилоят учун, шаҳар учун нима иш қилиб қўйибди», деб юзларини буришади. Бундай ҳолатлар тўғрисида юртбошимиз Олий Мажлис минбаридан туриб «Нуқсонларимиздан қутулишда бизга кўмаклашаётган, мамлакатимиз тақдири, ислоҳотлар тақдири учун жонбозлик қилаётган қаламкашларни ҳар тарафлама қўллаб-қувватлашимиз керак», дегандилар.

Мулоқотимиз мавзуини нега энди айни шу масалага бураётибман? Гап шундаки, Ҳабиб ака, бу дунёда инсон умрининг мазмуни — ўйламоқ, фикр қилмоқ ва хулосага келмоқ экан. Бугун ҳамма жойда одамлар Президентимизнинг Наманганадаги маърузаларини ўқиб-ўрганмоқдалар. Ютуқлар ҳам, камчиликлар ҳам самимий, оталарча ғамхўрлик, меҳрибонлик билан таҳлил қилиб берилган бу йўлланмадан биз қандай хулосалар чиқармоғимиз керак? Сиз жавоб нутқингизда кўплар анчадан бери журъат эта олмай келаётган бир гапни жуда чиройли айтдингиз: «Камчиликларни тан олишимиз керак». Лекин битта, иккита одамнинг куюнгани билан иш битмайди. Куючаклик, фидойилик, элим деб, юртим деб ёниб яшаш иштиёқи одамлар қалбига тўла кўчмас ва жўш урмас экан, тараққиёт одимлари сустлигича тураверади.

Бундан роса тўрт йил аввал «Қалбим ўртамоқда бир оловли оҳ», деган оловли сатрлар билан бошланувчи гўзал бир шеърий тазарру ёзган эдингиз. Мана, неча кундирки, уни такрор-такрор ўқийман. Билсам, кўп гапни ўшандаёқ айтиб қўйган экансиз:

Ошкора тоатни айладик одат,
Меҳробдан майдонга кўчди ибодат,
Тиловат ўрнини олди сиёсат —
Ўзинг кечиргайсан, бизни, Оллоҳим!

Бу сатрларда мустақиллик йиллари бошида вилоят ижтимоий-маънавий ҳаётида кечган воқеа-ҳодисалар руҳи ўзининг аниқ ифодасини топган. Ўшандан бери орадан анча вақт ўтди. Бутун мамлакатимизда бўлгани каби, Наманганда ҳам

Давоми иккинчи бетда

РАҚС — МИЛЛАТ МУЛКИ

Ўзбек миллий рақси халқимизнинг қадимдан ривожланган санъат турларидан ҳисобланади. Рақс халқимизнинг маънавий ҳаёти ва турмушини бадиий ифодалаб, асрлар оша тарғиб этиб келди. Шунинг учун ҳам биз бугун миллий рақс санъатимиз ютуқларини ҳар томонлама ривожлантиришимиз ҳамда келгуси авлодларга етказиш йўлида куч-ғайратимизни аямаслигимиз лозим. Аммо сўнгги йилларда бу соҳада ҳал қилиниши лозим бўлган бир қанча муаммолар пайдо бўлди. Бизнинг санъатшунос-хореограф Аҳмаджон РАҲИМОВ билан суҳбатимиз ҳам шу хусусда.

— Аҳмаджон ака, сўнгги йилларда қўпгина ансамблларнинг рақслари негадир бир-бирига ўхшаб, бир-бирининг такрори бўлиб қолмоқда. Сизнинг бу ҳақда фикрингиз қандай?

— Гап ўзбек миллий рақс санъати тўғрисида борар экан, аввало, бу санъат олдида турган муаммолар доирасини аниқлаб, ойдинлаштириб олишимиз керак. Қолаверса, бу муаммоларни ҳал қилиш йўллари ҳақида ҳам жиддий ўйлашимиз лозим. Назаримда, кейинги ўн йил давомида бу санъат тури яхши ривожланмади. Машҳур рақс усталари Мукаррам Турғунбоева ва Исоҳор Оқилов вафотидан сўнг шундай бўлди. Хўш, бунинг сабаби нимада? Гап шундаки, рақс соҳасидаги ютуқлар, камчилик ва нуқсонлар кейинги вақтларда деярли таҳлил этилмаётир. Натижада рақс ансамбллари, рақс усталари (балетмейстерлар) ўзлари билганларича ишламоқдалар. Тўғриси, изланиш, ижодий ташаббус кўрсатиб ишлашда сусткашлик кўзга ташланмоқда. Бундай лоқайдлик эса миллий рақс санъати равнақига путур етказиши, ундаги ўзбекона руҳнинг йўқолишига олиб келиши мумкин. Агарда бугун малакали «Баҳор», «Шодлик», «Лазги», «Зарафшон», «Тановар» ансамбллари фаолиятига назар солсак, улар дастуридаги эътиборга лойиқ рақс асарлари катта денгизнинг бир томчисини эслатади, холос.

Бундан уч йил бурун, 1993 йили Мукаррам Турғунбоеванинг 80 йиллигини нишонлаш арафасида Вазирлар маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси бадиий ансамбллари фаолиятини яхшилаш тўғрисида»ги қарори эълон қилинганди. Минг афсуски, мутасадди кишилар ўз вақтида бунга жиддий эътибор билан қарамадилар. Ўша қарор асосида Мукаррам Турғунбоева номидаги мукофот таъсис этилди. Биринчи мукофот «Баҳор» ансамблининг раҳбари Маъмура Эргашевага насиб этди. 1995 йили эса бу мукофотга Гулмира Ширинова,

Давоми иккинчи бетда

ШОИРА БИЛАН УЧРАШУВ

Республика Прокуратурасида Маънавият ва маърифат жамоатчилик марказининг бўлим мудири, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, шоира Турсуной Содиқова билан қонун посбонларининг учрашуви бўлиб ўтди.

Учрашувда таниқли шоира Республика маънавият ва маърифат жамоатчилик марказининг фаолияти ва вазифалари ҳақида гапирар экан, миллий қадриятларимизни тиклаш айниқса муҳимлигига эътиборни қаратди. Адибанинг иймон ва эътиқод, яхши ният ва орият, Ватанимиз ўғил-қизлари тарбиясида маънавият мезонларининг аҳамияти, оилада эркак ва аёлнинг ўрни ҳақидаги қимматли фикр-мулоҳазалари учрашув иштирокчиларида яхши таассурот қолдирди. Шоира ўз фикрларини ҳаётий мисоллар билан далиллаб, маънавият мавзуидаги шеърларидан намуналар ўқиб берди.

СЕУЛ ФЕСТИВАЛИ ҒОЛИБЛАРИ

Жанубий Қуриянинг пойтахти Сеул шаҳрида ўтган пуфлаб чалинадиган чолғулар бўйича Халқаро фестивалда жаҳоннинг 18 мамлакатидан ижрочилар қатнашдилар. Улар орасида Хоразм вилояти Хева туманидаги М. Харратов номидаги болалар мусиқа мактаби ўқитувчиси Матрасул Матёқубов ҳамда «Суғдиёна» ансамблининг созандаси Ғофиржон Норбоев ҳам бор эдилар.

Ҳар икки созанда қўшнай, сурнай, буломон, най каби кўҳна созларда ажойиб куйлар ижро этиб, фестивал дипломлари, кўрик-танловнинг биринчи соврини, ҳамда қимматбаҳо совғалар билан юртга қайтдилар.

С. ЖЎРАЕВА

«ИСЛОМ ВА САНЪАТ»

Тошкент давлат Консерваториясида Мовароуннаҳр мусулмонлари диний бошқармаси раисининг ўринбосари Абдулазиз Мансур иштирокида «Ислом ва санъат» мавзуида суҳбат бўлиб ўтди.

Абдулазиз Мансур талабаларнинг саволларига батафсил жавоб берди. Учрашувда институтнинг профессор-ўқитувчилари ҳам иштирок этдилар.

М. КАРИМОВА

Шундай қилиб десангиз, кузги экин-тикинни нес-нобуд қилмай йиғиштириб олиш мавсуми якунлана борган сари, обуна мавсуми айни авж палласига кирмоқда. Мамлакатимизнинг турли бурчакларидан бирин-кетин хушхабарлар келиб турибди. Уларда газета-журналларга обуна бўлиш режаларини муддатидан аввал адо этган фидойи муштарийларнинг номлари алоҳида фахр билан тилга олинади.

Шаҳрихон тўқимачилик ишлаб-чиқариш ҳиссадорлик жамияти бош муҳандиси Нозимбек Ҳасанов таҳририятимизга қўнғироқ қилиб, ҳозирга қадар жамият аъзоларидан 35 киши «Ўзбекистон адабиёти ва санъатига обуна

Обуна—97

бўлганликларини, жамоа ўз имкониятларини ҳисоб-китоб қилиб, мавсум охиригача бу рақамни 50 центнерга, э, кечирасизлар, донага етказишга қарор қилганларини маълум қилди. Қўқондаги «Роҳат—Н» хусусий корхонасида эса ҳозиргача нақд 20 киши газетамизга обуна бўлишган. Ҳимматингизга балли.

Жамоатчи мухбиримиз Ф. Жумаеванинг олис Сурхондарёдан йўллаган хабарида қуйидагилар таъкидланади: «Маънавиятга алоҳида эътибор берилаётган ушбу кунларда газета-журналлар ўқимасликнинг мутлақо иложи йўқ. Буни аниқ ҳис этган Ғ. Ғулом номидаги вилоят кутубхонаси ходимларидан 15 киши адабиёт газетасига ўз вақтида обунани расмийлаштириб қўйдилар...»

Мана шундай хушхабарлар таҳририятимизга узлуксиз келиб турибди.

ҲИММАТИНГГА БАЛЛИ, МУШТАРИЙ!

Унутманг: энг яхши обуна ташкилотчиларига мукофотимиз ҳам бор!

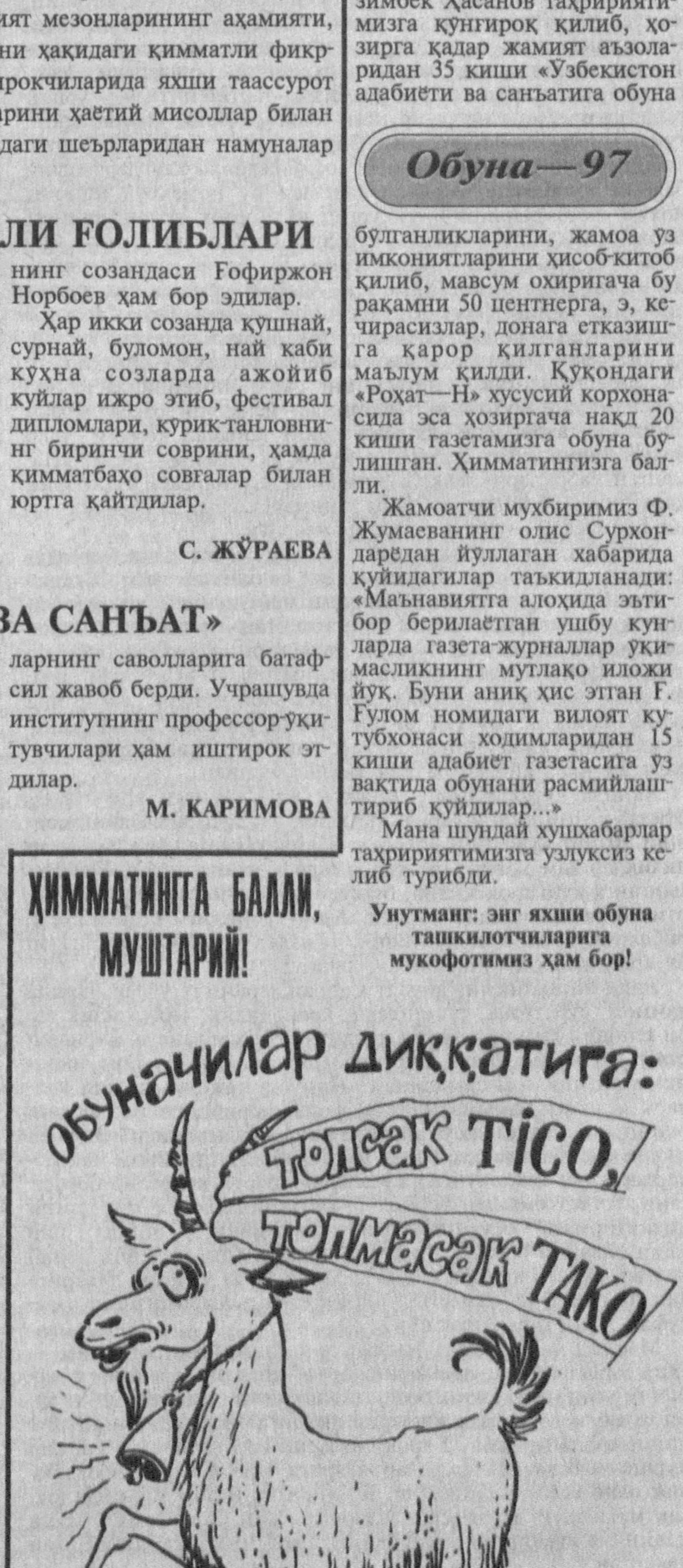

МАТБУОТ — МИЛЛАТ ВА МАЪНАВИЯТ КЎЗГУСИ

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ВАКИЛЛАРИНИНГ ҲОКИМЛИКЛАР, КОРХОНА ВА ТАШКИЛОТЛАР, ФИРМАЛАР, ЖАМҒАРМАЛАР ВА МАҲАЛЛА ҚЎМИТАЛАРИ РАҲБАРЛАРИ, ИШБИЛАРМОНЛАР ВА БАРЧА ОБУНАЧИЛАРГА

МУРОЖААТИ

Азиз ватандошлар! Бизга ота-боболаримиз ҳавас ва орзу қилган мустақиллик замонида яшаш насиб этди. Истиқлол шарофати билан жонажон диёримиз дунёга танилди. Мамлакатимизда ҳуқуқий демократик ислоҳотлар тобора чуқурлашиб бормоқда. Бозор муносабатлари қарор топаётир.

Ижтимоий ҳаётимиздаги бундай оламшумул ўзгаришлар одамлар тафаккурида ҳам давом этмоқда. Бугун ватан ҳар қачонгидан маърифатли, ҳар қачонгидан зиёли ва ҳар қачонгидан билимли фуқароларга эҳтиёж сезмоқда. Инсоний комиллик эса мамлакатда ва дунё миқёсида бохабарлик, воқифлик ва дахлдорлик кўлами билан белгиланади. Бохабар одам бошқаларга қараганда кўпроқ ютуққа эришади, ҳаётнинг олдинги марраларида юради.

Жамиятимизда кечаётган шиддатли янгиланиш палласида матбуотимиз ҳам янгича қиёфа, янгича мазмун касб этмоқда.

Республикамиз Президенти Ислом Каримовнинг Олий Мажлис VI сессиясидаги нутқида баён этилган матбуотни демократиялаштиришга оид дастурий кўрсатмалар мустақиллик тонги ўзбек матбуоти тараққиётида муҳим босқич бўлиб қолишига ишончимиз комил! «Оммавий ахборот воситалари, — дейилади нутқда, — демократиялаштириш йўлининг, ислоҳотлар йўлининг фаол тарғиботчиси бўлиб қолиши шарт. Айни пайтда уларнинг ўзи моҳият жиҳатидан демократик бўлмоғи зарур».

Яқин-яқингача Россия газеталарида эскириб улгурган ахборотлар, дунё янгиликлари икки-уч кун ўтиб миллий матбуот саҳифалари юзини кўрарди. Эндиликда мўъжизакор «Интернет» халқаро ахборот тармоғидан ер юзининг исталган гўшасида содир бўлган воқеа-ҳодиса ҳақидаги хабар зудлик билан қабул қилиб олинмоқда, пешма-пеш ахборот воситаларига узатилмоқда.

Азиз муштарийлар! Кафолат бериб айтамизки, газета ва журналларда сиз мухлислар кўнглини безовта қилаётган, сиз азизларни қизиқтираётган, матбуотимизнинг сиздек садоқатли мададкорлари излаб-истаб ўқийдиган, сизнинг кундалик ҳаётингизда, турмуш-турмушингизда, касб-корингизда мадад бўладиган мавзудаги чиқишлар янада кўпаяди. Матбуот — сизларнинг чинакам минбарингиз бўлишдан манфаатдордир! Негаки, матбуот халқнинг юзи, халқ маънавий оламининг кўзгусидир!

Бу эзгу мақсадлар рўёбга чиқмоғи учун сизларнинг ўз севган газетангиз ва журналингизни обуна орқали қўллаб-қувватлашингиз ғоятда аҳамият касб этади.

Обуна мавсуми қизғин паллага кирди. Зеро, сизнинг саховатингиз, ватан ва халқ манфаатлари йўлидаги фидокорлигингиз матбуотни қўллаб-қувватлашда, обуна билан боғлиқ тадбирларни кўтаринки кайфиятда, уюшқоқлик билан ўтказишингизда ҳам намоён бўлишига ишончимиз комил!

Муҳтарам ҳокимлар!

Корхона ва ташкилотларнинг қадрли раҳбарлари!

Ҳурматли жамғармалар ва маҳаллалар раислари, ватанпарвар ишбилармонлар!

Биз сизларга мурожаат қиламиз!

Мустақиллигимизни мустаҳкамлашга чин дилдан бел боғлаган бўлсангиз, Президентимиз фармонлари ва ҳукуматимиз қарорларини ҳаётга тезроқ жорий этишга кўмак берай десангиз,

халқларимиз ўртасидаги ўзаро аҳиллик, миллий тотувлик ва осойишталик бундан буён ҳам барқарор бўлишига ҳисса қўшай десангиз, аҳоли барча қатламларини, хусусан, ёш авлодни шонли боболаримиз яратган меросга муносиб, соғлом, билимли, маданиятли, баркамол инсонлар бўлиб вояга етишларига тилакдош бўлсангиз, газета ва журналларга фуқароларни якка тартибда ва жамоа бўлиб обуна бўлишлари учун моддий жиҳатдан қўллаб-қувватланг!

Маърифат зиёси бўлмиш газета-журнал ҳар бир мактаб, олий ўқув юртлари, ташкилотлар, жамоа хўжаликлари кутубхоналарига етиб боришини таъминлайлик!

Б. Бойқобилов — «Мулоқот» журнали бош муҳаррири.

А. Жўрабоев — «Халқ сўзи» ва «Народное слово» газеталари бош муҳаррири.

А. Ниёзов — «Туркистон» газетаси бош муҳаррири.

Ш. Ниёзов — «Овози тожик» газетаси бош муҳаррири.

А. Ортиқов — Республика матбуот тарқатиш маркази бошлиғи.

А. Пукемов — «Правда Востока» газетаси бош муҳаррири.

Х. Саидов — «Маърифат» газетаси бош муҳаррири.

Қ. Сейданов — «Нурли жол» газетаси бош муҳаррири.

Азим Суюн — «Ўзбекистон овози» ва «Голос Узбекистана» газеталари бош муҳаррири.

О. Ҳожиева — «Саодат» журнали бош муҳаррири.

Қутлаймиз!

СЕҲРГАРЛАРДАН БИРИ

Машшоқларга ҳавасим келади. Чунки оламнинг битмас-туганмас хазинасидан баҳраманд бу ҳақиқий сеҳргарлар мусиқанинг бепоён оламида ҳаволаб юрадилар. Кўз билан кўриб, қўл билан тутиб бўлмайдиган барча сеҳру сир улар ихтиёрида, улар амрига мунтазир.

Бу — машшоқлар тўғрисидаги гап. Ана шу меҳру сирнинг бевосита бунёдкорлари — бастакорлар тўғрисида нима дейиш мумкин? Мен уларни сеҳргарлар сеҳргари, деб атаган бўлардим. Зеро, йўқ жойдан киши юрагига мулк бўлиб кирадиган оҳангларни топиш — сиз билан бизга ўхшаган оддий бандаларнинг қўлидан келаверадиган иш эмас.

Ҳабибулла Раҳимов ана шундай сеҳргар ижодкорлардан бири.

Назаримда, биз Аллоҳнинг назари тушган халқмиз. Буюк аждодларимиздан тортиб, бугунги кундаги шавкатли замондошларимиз, истеъдодларимизнинг ниҳоятда кўплиги шундай дейишимга асос бўлади.

Ҳабибулла Раҳимов бугун ўзбек мусиқа маданияти ривожига муҳим ҳисса қўшиб келаётган бастакорлардан бири. Республикамиз жаҳон майдонида ўзига муносиб ўринни эгаллаётгани, бунинг устига, юртимизда маънавият ва маданият тараққиётига давлат даражасида аҳамият берилаётганини ҳисобга оладиган бўлсак, Ҳабибулла Раҳимовнинг бу ишда ўзига хос улуши борлигини кўрамиз. Хуллас, Ҳабибулла Раҳимов — бугун ўзбек мусиқа маданиятининг йирик арбобларидан бири.

Қўшни Тожикистоннинг Нов шаҳрида ўзбек театри бор. Шу театрнинг актёри, машшоғи Ғайбулла Раҳимов тўнғич фарзанд кўради. Фарзандига яхши ният билан Ҳабибулла деган исм қўяди.

Қуш уясида кўрганини қилади, деганларидек, ёш Ҳабибулла отасига тортиб, мусиқага кўнгил қўяди. Шунинг учун ҳам Хўжанддаги мусиқа билим юртини муваффақиятли битиргач, ёш Ҳабибулла она шаҳрига қайтиб бориб, яхши машшоқ сифатида бинойидай умргузаронлик қилиши мумкин эди. Бироқ халқимизда: «Бола бошидан...», деган гап бор. Шунинг учун ҳам Ҳабибулла осон йўлни эмас, қийин йўлни танлайди. Тошкентга келиб,

Тошкент Давлат консерваториясининг тайёрлов бўлимига ўқишга киради. Ўзбекистон маданиятининг атоқли вакилларидан бири — Борис Гиенко Ҳабибуллонинг мусиқа оламидаги дадил қадамларига мададкор бўлди. Ҳ. Раҳимов диплом иши сифатида «Освенцим» ораториясини ёзди.

— Талабалик пайтимизда, 1972 йили Полшага борган эдик, — деб ҳикоя қилади Ҳабибулла. — Ушанда Освенцимни ҳам зиёрат қилгандик. Бу ердаги концлагер манзараси менга қаттиқ таъсир қилди. Оратория ана шу таассурот асосида ёзилган.

Ҳабибулла консерваторияни битирганидан кейин ҳам таҳсилни давом эттирди, ассистентурада, Борис Зейдман синфида шуғулланади. Бу йиллар, бу узоқ муддатли таҳсил бекор кетгани йўқ, унинг ижодий хазинасини бойитишга хизмат қилди. Ана шундан кейин ўзи ҳам талабаларга маҳорат сирларини ўргата бошлади: 1977 — 1989 йилларда маданият институтида, 1989 йилдан бошлаб эса консерваторияда ёш машшоқ ва бастакорларга сабоқ берди.

1992 йили композиторлар уни уюшма раҳбарларидан бири этиб сайладилар. Шундан буён Ҳабибулла Раҳимов ҳам композиторлар уюшмасида раис ўринбосари, ҳам консерватория доценти сифатида меҳнат қилиб келмоқда. Бир қанча мусиқий драмалар, опера, симфониялар, хор, симфоник, пуфлаб чалинадиган ва халқ чолғу асбоблари учун жуда кўп турли-туман асарлар, юзга яқин қўшиқ ва романслар, камер асарлар, болалар учун куй ва қўшиқлар Ҳабибулла Раҳимов қаламига мансуб.

Камина ҳам Ҳабибулла билан ҳамкорлик қилиш шарафидан баҳраманд бўлганман. Биргаликда «Мушкул савдо» номли мусиқий драма ёзганмиз.

Ҳабибулла ҳамма жиҳатдан ибрат бўларли инсон. Оилада ҳам, хизматда ҳам, дўстлар даврасида ҳам ўзини тутишига ҳавас қиласиз.

Ана шундай, санъаткор сифатида ҳам, инсон сифатида ҳам суюкли дўстимиз Ҳабибулла Раҳимов элликни уриб қўйибди. Мен уни мана шу қутлуғ сана билан табриклар эканман, «сеҳргарлик»да давом этганча, халқи ардоғида юраверишини тилайман.

Машраб БОБОЕВ

ЙИЛЛАР САМАРИ

Самихон Ашурбоев талабалик йилларидаёқ ўзбек тил илми соҳибларида иқтидори билан умид уйғотган, изланувчан ёшлардан эди. Профессор Саидзода Усмонов уни умумий тилшунослик кафедрасига ишга таклиф қилди. Эндигина 22 ёшга тўлган Самихон «Тилшуносликка кириш», «Ўзбек диалектологияси» фанларидан талабаларга сабоқ бера бошлади. Бу иш унга осон кўчмади. Ҳар куни, икки йил давомида, у 10-12 та дарслик, қўлланма ва бир қанча илмий тадқиқотларни синчиклаб ўрганиш, зарур жойларини ёзиб олиш билан банд бўлди. Шундан сўнг илмий раҳбари унга «Ўзбек тилшунослиги тарихидан (20-йиллар ўзбек тилшунослиги)» мавзуида номзодлик диссертацияси устида ишлашга киришиш мумкинлигини айтади. Диссертация мавзуи 1970 йили белгиланган бўлса, ишнинг дастлабки нусхаси 1972 йил сентябр ойида муҳокамага тайёр бўлган эди. Афсуски, талабчан олим, етук тил назариячиси С. Усмонов оламдан бевақт кўз юмди. Ниҳоят 1975 йили Самихон «Ўзбек тили грамматик қурилиши тарихидан (1875—1917 йиллардаги рус туркологлари асарлари асосида)» деган мавзуда номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Самихоннинг олий ўқув юртидаги фаолияти кўп қирралидир. Аввало у етук илмий ходим. Юқорида зикр этилган мавзу билан чегараланиб қолмай, илмий-тадқиқот ишини давом эттирди. Энди у Алишер Навоий ижодини ўрганишга киришди. 80-90-йилларга қадар Алишер Навоий ижоди адабиётшунослик нуқтаи назаридан анча кенг тадқиқ қилинган эди, лекин шоир асарларининг тил хусусиятлари билан эса бармоқ билан санарлигина олимлар шуғулланардилар. Самихон Ашурбоев илк бор Алишер Навоий асарлари тилининг синтактик хусусиятларини ўрганишга киришди. Бу долзарб ишни «Алишер Навоийнинг насрий асарларидаги содда гапларнинг маъно ва таркибий хусусиятлари» деган мавзуида докторлик диссертациясини 1990 йили муваффақиятли ҳимоя қилди. Бу мавзуда у иккита монография ва бир рисола, ўндан ортиқ мақолалар эълон қилди. Самихоннинг илмий-тадқиқот ишидаги бир жиҳатни алоҳида таъкидлаб ўтишни лозим топар эдик. Аксарият тил тарихига оид тадқиқотларда ҳозирги ўзбек тили назариясига мослаб манбаълардан мисол келтириш ҳоллари сезилади. Самихон ўз ишида бу йўлдан бормади ва улуғ адиб насрий асарларидаги гапларни сидирға варақларга (карточкаларга) кўчириш асосида,

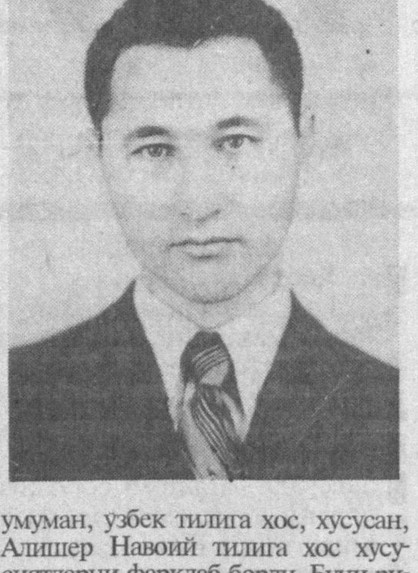

умуман, ўзбек тилига хос, хусусан, Алишер Навоий тилига хос хусусиятларни фарқлаб борди. Буни рисоланинг айрим сарлавҳаларида ҳам кўриш мумкин.

Албатта, Самихон Ашурбоев олий мактаб ўқитувчиси. Ўзига ҳам, талабаларга ҳам талабчан. Олий мактабдаги 28 йиллик тажрибаси олий таълим тизимини такомиллаштириш ғоясини юзага келтирган эди. Бу борада Самихон анча савобли ишлар қилди. «Ўзбек тили ва адабиёти, эски ўзбек тили ва ёзуви» ихтисослиги бўйича бир неча йиллардан бери ўқув режасини тузиб келган бўлса, 1995 йили уни янада такомиллаштирди, мутахассислик тавсифномасини, 10 та фан бўйича андоза (стандарт)лар яратди. Бу андозалар асосида эса ҳозирча 3 та фандан ўқув дастурларини эълон қилди, тўртинчи фан бўйича ўқув дастури нашрга тайёрлаб қўйилди.

Унинг профессор Н. Маҳмудов билан бирга эълон қилган «Олий таълим такомиллашиши йўлида» («Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 1995 йил, 3 февраль) мақоласи шу жиҳатдан аҳамиятлидир. Бунда муаллифлар олий таълим концепцияси лойиҳасини жиддий танқид қилиб, бу борада ҳал қилиниши лозим бўлган масалаларни ўртага ташлашган.

Самихон Ашурбоев талабчан, қаттиққўл раҳбар сифатида ёш илмий ходимлар тайёрлашга ҳам муносиб улуш қўшиб келмоқда. Унинг бевосита раҳбарлигида бир неча иқтидорли тадқиқотчилар номзодлик диссертацияларини тайёрладилар. Ҳозир Самихон олий ва ўрта мактаб дарсликларини ёзиш ишига ҳам жалб қилинган. У ўрта мактабларнинг 7-синфи учун «Эски ўзбек тили» дарслигига муаллиф этиб тасдиқланган, педагогика институти сиртқи бўлими учун мўлжаллаб «Ўзбек тилининг тарихий грамматикаси» қўлланмаси устида ишламоқда.

Кечаги талабамиз, шогирдимиз, бугунги етук олим, филология фанлари доктори, профессор Самихон Ашурбоевни 50 ёши билан қутлаб, кучга ва билимга тўлган сафдошимизга янги илмий омадлар ёр бўлсин, деймиз.

Мазлума АСҚАРОВА,
филология фанлари доктори,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби,
Ҳамиджон ҲОМИДИЙ,
филология фанлари доктори, профессор

ПАЙҒАМОВ ДОМЛА

Учкўприк туманида Алижон акани катта-ю кичик ҳурмат билан шундай аташади. Халқ меҳрини қозонган бу инсон йигирма йилдан зиёд раҳбар лавозимларда ишлади. Асли касби тарихчи муаллим бўлишига қарамай, турмушнинг турли жабҳаларида меҳнат қилаётган инсонлар дардига шерик бўлиш, эл учун, юрт учун ёниб яшашни ўзига касб қилиб олиб адашмади. Тинимсиз меҳнати, фидойилиги орқасидан обрў-эътибор топди.

Биз у киши билан 1970 йилнинг ёзида танишганмиз. Истараси иссиқ, кулиб турадиган кўзларидан инсонларга бўлган меҳр-мурувватини англаш қийин эмас эди.

— Энг яқин қариндош-уруғларим билан ҳам учрашиб, ҳол-аҳвол сўрашга гоҳо вақт етишмай қолади. Ишимиз шунақа, — дейдилар домла камтаринлик қилиб. Аслида эса ишга сидқидилдан меҳр қўйган инсоннинг сўзлари эди бу.

Туманнинг бош шифокори Жалол Насриддин ўғли билан бўлган бир суҳбатимизда у киши шундай деганди:

— Бу одам ҳеч қачон ўзини аяган эмас. Баъзан даволанишни ҳам унутиб ишхонадан бери келмайди. Кимларгадир майда-чуйда бўлиб кўринган муаммоларни ҳал қилмагунча қўймайди. Эл дардини ўзиники деб билади.

Пахта яккаҳокимлиги даврида бошимизга тушган кулфатларни айтиб ўтириш шарт эмас. Ана шундай оғир дамларда раҳбарлик лавозимида ишлаган Пайғамов домланинг суҳбатига мушарраф бўлган адиб Худойберди Тўхтабоев шундай эслайди: «Далага чиқишга ҳеч тоқатим йўқ. Пахта тераётган болаларни кўрсам кўнглим зил кетади. Уларнинг кўзларига қаролмайман. Улар олдида ўзимни гуноҳкор санайман», дегандилар Алижон ака ички бир дард билан.

Домла адабиётни жон-дилдан севадилар. Қалам аҳлини ҳурмат қиладилар. Газета-журналларда чиққан шеърлардан бирontаси маъқул келиб қолса, уни ён дафтарга жойлаб қўядилар.

Бугунги кунда элнинг азиз сирдоши, кўмакдоши Алижон Пайғамов 70 ёшга кирган бўлса-да, ҳамон ишда — Ўзбекистон туманидаги «Соҳибкор» жамоа хўжалигининг раиси.

Бу одамдаги ғайрат-шижоатни кўриб ҳайрон қоласан киши.

Биз одамлар устоз сифатида ҳурмат қилиб «домла» деб атайдиган ҳалол-покиза инсон Алижон Пайғамов ҳақида ниҳоятда мухтасар сўз юритдик, холос. У кишининг катта-катта савоб ишлари ҳақида ҳар қанча ёзиш мумкин. Ёзилган ҳам. Домлани қутлуғ сана билан муборакбод этиб, умрлари, ризқ-насибалари, обрў-эътиборлари зиёда бўлишини Аллоҳдан тилаб қоламиз.

Исоқ ЎКТАМОВ,
Азиз АБДУРАЗЗОҚ

КУЮНЧАКМИ, ДЕМАККИМ У ФИДОЙИ

Боши биринчи бетда

жиддий ўзгаришлар бўлди, кўп иш қилинди. Лекин, тан олайликки, биз — ижодкорлар пештоқлари тилласимон ялтираб турган бинолар, муҳташам масжид-мадрасалар ортида катта ҳаёт борлигини, вилоят дегани — супуриб-сидириб қўйилган шаҳар маркази, туманлардаги гузарларгина эмас, муаммолари тўлиб-тошиб ётган қишлоқлар, у ерда истиқомат қилаётган 62 фоиз аҳолининг турфа хил эҳтиёжлари, таъмирталаб мактаблар, болалар боғчалари ҳам эканлигини унутиб қўйдик. Тадбиркорларга муносабат яхши эмаслигини билиб туриб, биров минг уриниб бир ишни бошласа, қўли энди ошга етганида ноғаҳонда тайёрга айёрлар ҳам топилиб қолаётганини кўриб туриб парво қилмадик. Мана энди, камчиликлардан бутун мамлакат воқиф бўлиб, наҳотки Наманганда — гуллар шаҳрида аҳвол шу бўлса, дея ҳайрон бўлиб туришганида, биз яна хотиржам, худди бу камчилик ва нуқсонлар биз учун ҳам янгиликдай жим тураверсак инсофдан бўлмас. Аслида хабаримиз бор эди-ку. Билар эдик-ку. Билиб туриб, кўриб туриб сукут сақлаб келдик-да. Маҳаллий матбуот, мухбирлар, радио ва телевидение журналистлари сукут сақлаб келишди. Ошкора айтиш йўқ, нуқсонларнинг олдини олиш, жонбозлик, куюнчаклик йўқ. Нега?

Гап мана шу қисқа саволнинг жавобида. Очиқ айтайин, мамлакатимизнинг бошқа айрим вилоятларида бўлгани каби, Наманганда ҳам танқидга, куюнчакликка муносабат ёмон. Танқид қилдингми, дарҳол қўнғироқбозлик бошланади. Эсингизда бўлса, бир вақтлар юртимизга «тартиб-интизом» ўрнатгани келган «десантчилар»нинг бош раҳбари вилоятларни, туманларни, ташкилотларни бир-бирига қўшиш «операцияси»ни ўтказиб, қанчадан-қанча соф виждонли кадрларимизни бадном қилганида, Адабиёт газетаси бу номақбул ишнинг нохуш оқибатларини Янгиқўрғон ва Чортоқ туманларининг бирлаштирилиши мисолида кўрсатиб берган эди. Орадан бир неча йил ўтгач, Наманганда фожеа юз бериб, саккиз нафар йигитнинг умри хазон бўлганида, Адабиёт газетаси яна журъат либосини кийиб, фожеа сабабларини далиллар билан асослаб берган, ундан қандай хулосалар чиқармоқ лозимлиги хусусида ёзган эди. Ушанда бир ҳолат менга қаттиқ таъсир қилганди. Вилоят партия қўмитасининг бюро йиғилишида фожеа тафсилотлари муҳокама этилганида, маҳаллий раҳбарлардан бири: «Ё тавба, мен одамларимизни танимай қолдим, улар бизни танишмади, сўзимизга қулоқ осишмади», деди. «Наманган сабоқлари» мақоласида айни шу нарсага эътиборни қаратдим — бошлиқлар элни танимай қолса, эл бошлиқларни билмаса — бундан ортиқ фожеа йўқ.

Афсуски, ҳар икки мақолага ҳам муносабат яхши бўлмади. Гинахонлик кучайди. Ғалати-ғалати талқинлар пайдо бўлди.

Ўтган йили газетамиз Наманган мавзуига яна қайтиб, вилоят қишлоқларида амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари, хусусан, қишлоқда турмуш маданиятини юксалтириш, гузарлар қуриш борасидаги ишларга бағишлаб «Саховати баланд юрт» сарлавҳаси остида саҳифа эълон қилдик. Аммо яна таъна эшитдик. Бу гал бизни кимни мақташ, кимларнинг номларини санаб ўтишда вилоят ҳокимлигидан бир оғиз сўрамаганликда айблаб раддия талаб қилишди.

Яқинда юртбошимиз Андижон ва Наманган вилоятлари бўйлаб сафар қилганларида, қишлоқ аҳолисига маданий-маиший хизмат кўрсатиш борасида Наманганда анча-мунча камчиликлар ҳам мавжудлигини эътироф этган эдилар. Биз Наманганга қўнғироқ қилиб, бу хусусда ҳамкасбларимизга буюртма беришга уриниб кўрдик. Аммо фойдаси бўлмади. Тажрибали журналистлардан бири: «Сизлар у ердасизлар бизлар бу ерда, қандоқ бўларкин...», деди.

Энди айтайлик-чи, вилоят қишлоқларининг учдан бирида ҳаммом, суратхона, таъмирлаш, косибчилик, тикувчилик каби маиший хизмат турлари йўқлигини наманганлик журналистлар билишмасмиди? Биргина Норинкапада 2 минг киши ишсизлигини билишмасмиди? Номусга тажовуз қилиш ҳоллари 39 фоиз, товламачилик 31 фоиз, фирибгарлик 15 фоизга ошган экан, бу ҳақда ўз вақтида ёзилса бўлмасмиди? Оила ва никоҳ масаласида аҳвол анча мураккаблигини, айрим мансабдорлар учун ҳам «кўнгил кўчалари» тобора кенгайиб бораётгани, ёш-ёш оилалар борбод бўлаётгани наҳотки ҳеч кимни қизиқтирмаса? «Суратиб» олиб яшайвериш оддий, жўн бир ишга айланиб бораётгани-чи? Муқаддас Ҳаж сафарига бориб келган, аммо маиший ҳаётда маҳалла тугул ўз фарзандларига ҳам намуна бўла олмаётган айрим биродарларимизнинг таассуфли хатти-ҳаракатлари-чи?

Масжид — муқаддас маскан, — дедилар юртбошимиз. — Элга маънавий тушунчаларни тарғиб қиладиган, ёшларга тарбия берадиган, тинчлик-осойишталикни сақлаш, маърифат каби савобли ва хайрли ишларни амалга оширишга даъват этадиган мўътабар жой. Бироқ, назаримизда, вилоятда масжид қуриш масаласида шўролар даврига хос «кампаниябозлик» авж олиб кетганга ўхшайди. Кўп асрлик ислом тарихида юксак маънавият даражаси масжидлар сони билан эмас, балки қавмнинг иймони ва эътиқоди бутлиги, мустаҳкамлиги билан ўлчанган.

Бу ҳақда жиддий мулоҳаза юритмоғимиз керакка ўхшайди. Ташқи белгилар — масжидларимизнинг сони, ҳашамдорлиги, аёлларимизнинг ҳижобга кириши — бу ҳали бизнинг динга, иймонга қайтганимиз эмас. Аллоҳнинг назари кунгирадор пештоқларга, либосларимизга эмас, қалбимизга тушади. Ўқиган бўлсангиз, газетамизда Уэльс Шаҳзодаси Чарльз жаноби олийларининг «Ислом ва Ғарб» сарлавҳали мақоласи эълон қилинди. Унда ёзилишича, Ислом дунёсида аёлларнинг ҳижоб кийишга муносабати бир хил бўлмаган. Баъзи мусулмон аёллари ҳеч қачон ҳижобни қабул қилмаганлар, бир хиллари ҳижобдан ҳаттоки воз ҳам кечишган, бошқалари эса, хусусан ёшлар, охирги вақтда мусулмон динига мансублигини изҳор этиш учунгина ҳижоб ёки рўмол ўрай бошлашган. Фикри ожизимча, динимизнинг мангу барқарорлиги, мангу ҳақиқатлиги ва мангу ғолиблиги — ундаги меъёр даражалари билан бевосита боғлиқдир. Ислом дини ҳар ишда, ҳар соҳада, ҳар интилиш, ҳар лаззат, ҳар заҳматда МЕЪЁР бўлишини, унга қатъиян амал қилинишини талаб этади. Меҳнат меъёри бузилса — инсон қулга айланади, ишқ меъёри бузилса — ошиқ мажнунга айланади, бойлик ҳавасида меъёрга риоя қилинмаса — инсон ўз нафсининг қурбони бўлади. Нақшбанд ҳазратлари «Дил ба ёру даст ба кор», деб бекорга айтмаганлар. Ислом оламининг бу буюк шиорида динимизнинг офтобмисол маърифати, адолати, ҳаётбахшлиги ётади.

Ўғил-қизларимизни Ислом нуридан баҳраманд қилиш, уларни ўз вақтида бу мангу ҳақиқат оламига олиб кириш — ҳаммамизнинг муқаддас бурчимиздир. Аммо, бари бир, меъёрни сақлаганимиз дуруст, Ҳабиб ака! Ёзувчиларимиздан бирига водийлик бир ота айтган экан: «Беш ўғлим бор, бешови ҳам мураттаб қори...». Жуда улуғ иш, албатта. Аммо у отахоннинг беш ўғли, сизу менинг ўғилларимиз, бошқа биродарларимизнинг фарзандлари шу йўлни танласалар, айтинг-чи, бу қори укахонларимизнинг ризқ-насибаларини ким етиштиради? Ким деҳқончилик қилади, ким ғалла экади, ким тиббиёт билан шуғулланади? Самолётни ким ҳайдайди? Ким бино, иморат қуради? Демакки, меъёр бўлиши керак.

Бундан тўрт йил аввал, ўша Сизнинг «Тазарру» шеърингиз Наманганда босилиб чиққан йили Москвада жаҳон мусулмонларининг қурултойи бўлди. Бу мўътабар анжуманда мен ҳам иштирок этиб, Ислом оламининг кўп улуғ зотлари маърузаларини тингладим, суҳбатларини олдим. Журъат этиб, баъзи бирларига саволлар билан мурожаат этдим. Саудия Арабистонидан келган, илоҳиётга оид ўндан ортиқ илмий рисолалар муаллифи — университет профессори, менинг меъёр ҳақидаги фикрларимни давом эттириб, шундай дедилар: «Худо берган еттита ўғлим бор. Иккита катталари мадрасада сабоқ беришади. Битта ўғлим учоқ (самолёт) ҳайдайди, битталари сайёҳлик ишлари билан машғул. Яна иккиталари тижоратчи, кенжамиз Ланданда (Лондон демоқчилар) муҳандисликка ўқияптилар...». Қаранг, қандай мутаносиблик!

Юртбошимиз кейинги бир неча маърузаларида мансабдор шахслар маънавиятига алоҳида эътибор бермоқдалар: «Тажриба кўпинча шуни кўрсатадики, янги тайинланган раҳбар аввал бир йил иш ўрганади, одамларни ўрганади. Яна бир йил баҳоли қудрат ишлайди, ҳаракат қилади. Афсуски, ана шундан кейин, ўзини озгина ушлаб олганидан кейин, бели бақувваттина бўлиб қолганидан кейин, бола-чақани жойлаштириб, яна етти пуштига етадиган мол-бойлик тайёрлаб қўйганидан кейин, қарабсизки, раҳбарнинг ўзи ҳам чақнамайди, кўзиям чақнамайди, ҳаракатлари суст, ишга ҳафсаласи йўқ... Элим деб, юртим деб ёниб яшаш керак, деган шиоримиз, даъватимиз бундай одамнинг қулоғига жуда узоқдан эшитиладиган ноаниқ бир садога айланади. Очиқ айтишимиз керак: ҳам вилоят, ҳам туман, ҳам хўжалик раҳбарлари орасида мана шу касалликка мубтало бўлганларни учратиш мумкин...».

Кўряпмизки, масала Президент томонидан анча кенг қўйилмоқда — жамоатчилик фикри суст бўлса, матбуот лоқайд бўлса, куюнчаклар куюнчаклик қилишмаса, фидойилар жон ачитишмаса, касаллик бедаво дард уруғидай урчиб кетаверади, маънавий айнишлар кўпаяверади. Танқидга муносабат ўзгармас экан (бу ерда гап фақат Наманган устида бораётгани йўқ), «Биродар, бу йўлингиз тўғри эмас», дегувчининг сўзлари ҳавода муаллақ қолаверар экан, бундай мараз касалликни енгиб, илдизини қуритиб бўлмайди. Хушомадгўйлар эса ялтоқланишда давом этаверадилар. Лекин, шу нарса кундай равшанки, бундай кимсалар бугун бир раҳбарнинг атрофида парвона бўлишса, эртага бошқа бир раҳбарга садоқат билан ялтоқлик қилишади. Уларнинг иши шу, ёзуғи шу! Куюнчак, фидойи, иймони пок одам ҳеч қачон бундай қилмайди. Унинг тили аччиқроқ, аммо дили тоза бўлади. Хушомадгўйлар маккор, қув бўлгани ҳолда, фидойи одамлар гоҳо тажрибасизлик қилишлари мумкин. Лекин улардан қўрқмаслик керак. Негаки фикрлари, қарашлари аён. Аксинча, қийин пайтларда писиб, мум тишлагандай мўлтиллаб турадиган, гапир десангиз «Тўғри хўжайин, бопладингиз хўжайин, яшанг хўжайин, босинг хўжайин»дан нарига ўта олмайдиган ялтоқлардан қўрқиш керак.

Ҳабиб ака! Мана, мактуб баҳона, кўнглимда йиғилиб қолган баъзи фикрларимни сиз билан ўртоқлашиб олдим. Эҳтимол, баъзи мулоҳазаларим баҳслидир. Лекин айтмасам, ёзмасам бўлмасди. Такрор айтаман, гап фақат Наманган устида бораётгани йўқ. Ижод аҳли ҳамиша миллат, Ватан она-тупроқ олдида масъулиятли бўлиб келган. Хотиржам бўлишимиз мутлақо мумкин эмас. Бу сўзларимни ўқиб, Сизнинг ҳам фикр сандиқларингиз очилиб кетса ажаб эмас. Эҳтимол, шеър бўлар, мақола бўлар...

Мактубингизни кутиб:

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

РАҚС — МИЛЛАТ МУЛКИ

Боши биринчи бетда

Гавҳар Матёқубова, Қундуз Миркаримова, Розия Каримова, Юлдуз Исматова сазовор бўлдилар. Шу билан бу иш ҳам тўхтаб қолди.

Биз беш йил бурун ҳам, уч йил бурун ҳам рақс ансамбллариниг ички тузилишини (структурасини), рақс усталари масаласини чуқурроқ ўйлаб кўрмадик. Ва ҳамон бу ҳол давом этиб келмоқда. Қайси ансамбл раҳбарининг ёки рақс устасининг қўлидан нима иш келади, у нималарга қодир? Бу каби долзарб саволларни ўртага ташламадик. Ваҳоланки, энг асосий ва катта вазифалардан бири шу эди. Кўп нарсалар юқоридаги саволларнинг қандай ҳал этилишига бориб тақалади. Шунинг учун ҳам бугун рақс санъатимиз ривожи суст. Рақс ансамбллари дастурлари деярли бирбирига ўхшайди. Гўзал раққосаларимиз саҳнанинг у чеккасидан бу чеккасига югурадилар, ўртада чир айланадилар, елка қоқадилар. Узун ва чиройли қўлларини намойиш этишга ҳаракат қиладилар. Бироқ рақслари чуқур фикр ва мазмундан йироқ. Ўйинларда ўзбек хотин-қизларининг латофати, назокати, нафосати йўқолиб боряпти.

— Шу ўринда йигитлар рақси ҳақида ҳам икки оғиз тўхталиб ўтсангиз.

— Йигитлар рақси ҳақида-ку, гапирмасак ҳам бўлади. Рақснинг бу тури ўн йиллар бурун йўқолиб кетганди. Ўзбек йигитларига хос ботирлик, салобат, шижоат «Шодлик» ансамбли раққосларида ҳам кўринмайди. Мен бу билан раққос йигитларимизни айблаётганим йўқ. Чунки асосий гап — таълимда. Бугун хореография билим юртини тамомлаётган раққос йигитлар саҳнада соф ўзбекона руҳни, характерни беролмаяптилар. Сабаби, у ерда ўқитиш тизими ҳамон аввалгидек давом этиб келмоқда. Ахир, ҳинд, корейс, япон, хитой классик ва халқ ўйинларини мириқиб томоша қиламиз. Нега? Чунки улар чуқур миллий замин асосига қурилган. У мамлакатларнинг рақс мактаблари фақат Оврупо рақс (балет) санъатига таяниб қолмаган. Бизнинг хореография билим юртида эса 90 фоиз Оврупо рақс дарслари ўтилади. Натижада, Оврупо ва ўзбек рақс системаси бир-бирига халақит бериб, ўзбек йигитлар рақси, кўпол қилиб айтганда, юмшоқлашиб, нозиклашиб кетди. Шунинг учун ҳам томошабинларнинг йигитлар рақсидан кўнгли тўлмайди.

Албатта, шундай экан, деб қўл қовуштириб ўтирмаслик керак. Чунки ҳақиқий ўзбек йигитлар рақс санъатини тиклаш вақти етди. Биринчи навбатда хореография билим юртидаги таълим системасини қайта кўриб чиқиш лозим. Иккинчидан, алоҳида йигитлар рақс ансамблини тузиш керак. Бунинг учун имкониятлар етарли. Бу ансамблга Акбар Мўминов, Шокир Аҳмедов ва Нарзиддин Шерматов каби рақс усталари раҳбарлик қилсалар, мақсадга мувофиқ бўларди.

— Умуман, рақс санъати ривожида миллий ўзига хосликни таъминлаш учун яна нималарга эътибор бериш зарур, деб ўйлайсиз?

— Биринчи навбатда жуда катта эҳтиёткорлик билан уч рақс мактабини (Фарғона-Тошкент, Хоразм ва Бухоро) сақлашимиз, авайлашимиз керак. Бунинг учун мавжуд ансамблларни ҳақиқий рақс усталари билан мустаҳкамлаш лозим...

— Назаримда ҳозир ҳам бу ансамблларда тажрибали, таниқли санъаткорлар ижод қилмоқдалар.

— Албатта, мен ҳозирги кунда ижод қилаётган рақс усталари фаолиятини инкор қилиш фикридан йироқман. Лекин имкон бор экан, тажрибали, истеъдодли рақс усталаридан ҳам унумли фойдаланишимиз керак, деб ўйлайман. Ахир, устозлар тажрибасидан оқилона фойдаланиш асосий вазифаларимиздан бири эмасми? Айтайлик, моҳир рақс устаси Қундуз Миркаримованинг ўнлаб рақс асарлари классик дурдоналаримиз қаторидан жой олган. Бундай катта санъаткорларни ижодий иш жараёнига бевосита жалб этиш зарур деб ҳисоблайман.

Назаримда, ҳозир фаолият кўрсатаётган рақс усталарининг аксариятида изланиш етишмайди. Жиддий амалий иш йўқ.

— Лекин катта байрамларимиз, тантаналаримизнинг безаги рақс-ку! Бундан ташқари, раққосаларимиз чет элларда бўлиб санъатимизни муваффақиятли намойиш этмоқдалар.

— Гапингизда жон бор. Катта байрамлар, тадбирлар арафасида бир неча оммавий рақслар яратилади. Лекин улар бир кун ижро этилади. Чунки байрам рақслари асосан катта майдонга мўлжалланган бўлиб, ташқи кўринишга кўпроқ эътибор берилади. Шунингдек, мен рақс усталари ижод жараёнида фольклор-этнографик ва халқ ансамбллари фаолиятига кўпроқ эътибор беришларини истардим. Ана шундай қилинса, рақсларимиз халқ анъаналари, урф-одатлари, расм-русумлари, бой маданий меросимиз намуналари билан бойиган бўларди. Бу масалада бой тажрибага эга Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Гавҳар Матёқубова фаолияти ўрнак бўлиши мумкин. Лекин, афсуски, бугун бу моҳир рақс устаси ижоддан четда... Хоразмда Гавҳар Матёқубова иккита эмас. Умуман, биз ҳамиша истеъдодларнинг қадрига етишимиз, уларни ўз вақтида қўллаб-қувватлашимиз керак.

— Аҳмаджон ака, классик рақсларимиздаги файз, ўзгача салобат, ҳақиқий ўзбекона тароват ҳам зарур даражада давом эттирилмаётганга ўхшайди...

— Дарҳақиқат, классик ва мақом йўлида ижро этиладиган рақсларимиз тароватини йўқолиб бормоқда. Бунинг сабабларидан бири бу рақсларни куни-кеча хореография билим юртини тамомлаган ёш раққосалар ижро этишга киришиб кетдилар, ёш ижодкорлар бу рақсларнинг туб моҳиятини, оғир-енгилини тушунмай, англамай ижро этадилар.

— Шуни ҳам тан олишимиз керакки, баъзи ёш раққосаларимиз мумтоз рақсларни маромига етказиб ижро эта биладилар. Бундан ташқари, раққосаларнинг ижодий фаолият даври ниҳоятда қисқа...

— Тўғри, иқтидорли, маҳоратли ёш раққосаларимиз бор.

МУҲОКАМА УЧУН МАВЗУ

Уларнинг ижодий фаолият даври ҳақидаги фикрингиз ҳам ўринли. Лекин, барибир, рақс усталаримиз мумтоз рақсларни барча ижодкорларга бирдек топширавермасликлари керак. Бу рақсларни ҳаётда ва санъатда тажриба орттирган, маълум даражада саҳна сирларини эгаллаган раққосалар ижро этишлари зарур, деб биламан. Чунки юқорида айтилган рақслар ижроси учун катта маҳорат, тажриба керак. Мукаррам Турғунбоеванинг «Тановар»и, Қизлархон Дўстмуҳамедованинг «Муножот»ини эсланг. Улар бу рақсларни маҳорати пишган, ижоди гуллаган даврда ижро этгандлар.

Яна бир нарсани яхши англаб олишимиз зарур. Адабиёт, архитектура, умуман, маданий меросимиз қандай эътиборга лойиқ бўлса, рақс санъатимиз меросига ҳам худди шундай эътибор зарур. Бинобарин, мутасадди ташкилотлар рақс санъати бўйича яхши мутахассислар билан мустаҳкамланиши, бу соҳада доимий режали иш олиб борилиши лозим.

Кези келганда шуни айтиш керакки, Ҳамза номидаги Санъатшунослик институтининг хореография бўлими рақс санъатига бирор амалий ёрдам кўрсатганини эслолмайман...

— Сўнгги пайтларда рақс институти, рақс академияси очилиши ҳақидаги таклифлар қулоққа чалинмоқда.

— Ҳа, бундай гаплар бор. Очиғини айтганда, 15 йил бурун Тамарахоним билан шу газетада бўлган суҳбатимизда мен бу гапни ўртага ташлагандим. 1933 йили рақс мактабини очган бу катта санъаткор ўшанда таклифимни қўллаб-қувватлаганди. Лекин ҳамон бирор натижа кўринаётгани йўқ.

Албатта, хореография билим юрти негизида рақс институти очишнинг ўзи бўлмайди. Бу оғир ва масъулиятли, лекин керакли иш. Чунки шундай институтнинг очилиши миллий рақс санъатимиз ривожида жиддий бурилиш ясаган бўлар эди. Қандай бўлишидан қатъий назар, барибир, бугун хореография билим юртига эътиборни кучайтиришимиз лозим. Бу катта даргоҳ кейинги йили ўзининг 50 йиллигини нишонлайди. Ҳозир Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, миллий рақсимиз жонкуяри Кўркмас Соатов ушбу даргоҳни бошқариб келмоқда. Биз бу устознинг фикр-мулоҳазаларига жиддий қараб, билим юртига амалий ёрдам кўрсатиб, кекса рақс усталарини рағбатлантиришимиз зарур.

Кези келганда яна иккита масалага тўхталишни лозим топаман. Аввало, ўзбек миллий рақс санъати шунчаки ўйин-кулги эмас. Балки халқимизнинг маданий тарихи, унинг ўтмиши ва келажаги, қолаверса, миллий мафкурамизнинг бир қисмидир. Қолаверса, рақс санъатимиз олдида турган муаммоларни ҳал этиш, рақс санъатини боши берк кўчадан олиб чиқиш учун амалий ишни бугун, ҳозирданоқ бошлашимиз лозим. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонига асосан ташкил этилган «Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмаси қошида ўзбек миллий рақс санъати марказини очиш керак, деб ўйлайман. Биз Қундуз Миркаримова ва Розия Каримова билан биргаликда марказ низомини ҳам ишлаб чиқдик. Бир қанча мутахассислар билан маслаҳатлашдик. Агар шундай ташкилот очилса, унинг фаолияти рақс санъатининг ўтмишини ўрганиш, истиқболини белгилаш каби илмий-амалий ишларни бажаришга қаратилган бўлади. Шунингдек, марказ ноширлик ишларини, амалий лаборатория (экспедиция)ларни, семинар, конференция, рақс кўрикларини, фестивалларини уюштиради. Худди шунга ўхшаш марказлар Белоруссия ва Украинада бор.

Илмий-амалий, ижодий ташкилот бўладиган бу марказ рақс санъатига оид барча муаммоларни мутахассислар иштирокида ҳал этади. Жонли ижодхонага айланади. Асосийси, унда рақс санъатининг ҳақиқий жонкуярлари ишлаши лозим. Гап фақат барча рақс санъатимиз фидойиларининг бир ёқадан бош чиқариб, юқорида тилга олинган масалаларни ҳал қилиш йўлида жиддий изланишлар олиб боришларида қолган.

Суҳбатдош Г. УМАРОВА

Одил ИКРОМ

МЕН СЕНИ СЕВАМАН ЭНДИ, ЮРАГИМ

* * *

Қачондир қайтаман сенга, оҳ осмон,
Чақирса исмимга оҳангдош бир сас,
Юракдан аразлаб кетганда армон,
Ярашган биргина мен эмас.

Қачондир қайтаман сенга, оҳ замин,
Қадримдай тўкилиб кетмасман бесас.
Сочалоқ мисоли сачрар аламим
Талашган биргина мен эмас.

Қачондир қайтаман сенга, оҳ дилим,
Бегона юракда тентиганим бас.
Девона юракнинг кўксида жим,
Адашган биргина мен эмас.

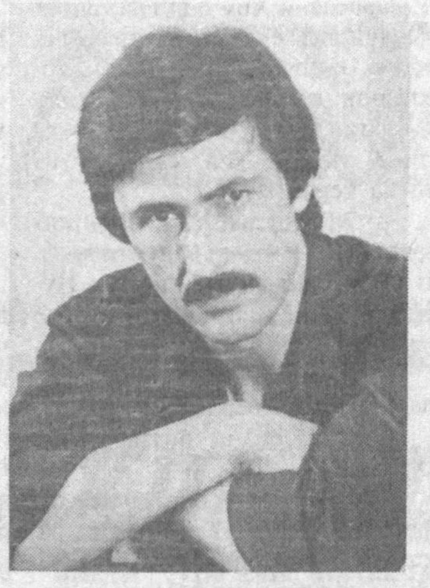

ХИЁНАТ

Судралар тинкангни толиқтириб тун...
Лаънат муҳри янглиғ безраяди ой.
Офтоб кўлкасидай узанган узун
Кечаларнинг қаро зулфи — сумансой.
Ўт кетди хаёлнинг харобатига,
Бу дўзах ўтига энди не чора?
Нотавон вужуднинг касофатига
Кўнгил қолиб кетди, кўнгил — бечора.
Зор йиғлаб-сиқтаган руҳлар ортидан
Судралар тинкангни толиқтириб тун.
Гиёҳванд қутқулар гирдибодида
Гуноҳингни гизлар халоскор очун.
Томирингни тирнар ўрмалаган хун,
Ўлакса самода ой кезар хунхор.
Судралар тинкангни толиқтириб тун, —
Думига сочларинг бойланган тулпор.

ЯПРОҚ

Сен чиқмайсан менинг ёдимдан,
Сен — оламнинг сўнгги ҳикмати:
Қолдинг мендан, қолдинг бошимдан,
Шоир бўлиб шоҳим чиқмади.
Хазон каби сачради қоним,
Юрак ўйнар ғамгин хаёлга.
Ўлган жоним — ўлмаган жоним,
Камлик қилар битта дунёга.
Моҳ чиқади — энг тийра қайғу,
Орифона қўшиқлар айтиб,
Сен чиқмайсан ёдимдан мангу,
Сен тушмайсан ёдимга қайтиб,
Сенга қолган кунларим — хурсанд,
Мен ёнаман кунлар дардида.

Сен дунёнинг шохида юрсанг,
Мен юрибман унинг баргида...
Шоир бўлиб шоҳим чиқмади.

ЖУФТ

Сен кетарсан бошимни эгиб,
Сен жонимга тегмаган ерсан.
Менинг жоним — текканга тегиб,
Тегмаганга отилган кесак.

Сен кетарсан кўзингни ёшлаб,
Мен қайтаман тағин аслимга.
Ахир, менга тегмаган тошлар
Тегиб кетар иззат-нафсимга.

Бўм-бўш юрак тўлади қонга,
Оҳинг кўкка бориб етади.
Қай бир кунда бошинг осмонга,
Сочинг ерга тегиб кетади.

Сен кетарсан хаёл каби жим,
Шунда кўнглинг бузилар бирдан.
Сен кетарсан, менинг оёғим
Тобут каби узилган ердан.

* * *

Кўнглинг ҳамон Одамда, ўзинг
ҳалигача Ҳаводадирсан.
Ахир, ҳали ҳеч кимга кўзи
очилмаган дарбозадирсан.

Кўнглинг ҳамон бузилар, ўзинг
ўзинг каби топ-тозадирсан.
Ахир, етти иқлимга сўзи
сочилмаган овозадирсан.

Кўнглинг ҳамон ердадир, маъюс,
ҳамон ўзинг самодадирсан,
Ахир, бошим устида ҳануз
ўқилмаган жанозадирсан.

Александр Андреевич УДАЛОВ

Шафқатсиз ўлим кўп миллатли адабиётимизнинг танiқли вакили, халқимиз ҳаёти ва тилимизнинг пухта билимдони, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Александр Андреевич УДАЛОВни узоқ давом этган бетобликдан кейин 82 ёшида орамиздан олиб кетди.

Александр Андреевич Удалов 1914 йилда Симбирск шаҳрида туғилган, лекин унинг бутун онгли ҳаёти Ўзбекистон билан, ўзбек адабиёти билан узвий боғлиқ ҳолда кечди. Жумладан, у кўп йиллар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби, «Звезда Востока» журналининг бош муҳаррири бўлиб ишлади, айни чоғда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси рус адабиёти кенгашига раислик қилди.

Ёзувчининг дастлабки ҳикояси бундан олтмиш йил муқаддам «Литературный Узбекистан» журналида босилиб чиқди. Шундан буён унинг кўплаб ҳикоялари, қиссалари, очерклари ва «Сабр косаси» («Чаша терпения»), «Муҳаббат мангу» («Любовь остаётся жить»), «Ватан ўғлони» (Сын Отечества») романлари, ўзбек адабиётидан қилинган қатор таржималари ўқувчилар қўлига етиб борди.

Республикамиз ҳукумати Александр Удаловнинг адабиётимиз олдидаги улкан хизматларини муносиб тақдирлади. У «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» фахрий унвони ва Давлат мукофотига сазовор бўлган эди.

Заҳматкаш адиб, камтарин инсон, ўзбек адабиётининг улкан дўсти АЛЕКСАНДР АНДРЕЕВИЧ УДАЛОВнинг ёрқин хотираси қалбимизда сақланиб қолади.

БИР ГУРУҲ ЎРТОҚЛАРИ

Уэльс Шаҳзодаси Чарльз жаноби олийлари

Ислом ва Ғарб

Давоми. Боши ўтган сонда

Ислом, аввал Испанияда, сўнг Болқонда Оврупанинг бир қисми бўлиб келган эди. Унинг биз адашиб тамомила ғарбий деб атаган цивилизацияга кўрсатган таъсири миқёслари кишини ҳайратда қолдиради. Ислом ҳозирги замонда ҳам инсоният фаолиятининг барча соҳаларига ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Бу дин замонавий Оврупанинг вужудга келишида катта рол ўйнаган. Исломнинг ўрни четда эмас, аксинча, у биз эга бўлган мероснинг ажралмас қисмидир. Бундан ташқари, Ислом Христианлик йўқотган, лекин Ислом дунёсида сақланиб қолган инсоннинг оламда яшаш ва оламни тушуниш йўлини бизга қайта ўргатиши мумкин.

Исломнинг моҳияти — оламни яхлит кўрсатишдадир. Буддизм ва ҳиндуизм каби Ислом дини ҳам инсон билан табиатни, дин ва илмни, тафаккур ва материяни бир-биридан ажратмайди. Христиан дини ҳам дунёни яхлит кўрсатишга асосланиб, одамларга масъулият ҳиссини топширган эди. Лекин, вақт ўтиши билан, Ғарб дунёси аввалига Коперник ва Декарт ёрдами билан, кейинчалик илму фан инқилоби туфайли оламни яхлит кўрсатиш қобилиятини йўқотди. Табиатнинг ҳар бир соҳасини ўз ичига олган ва бир вақтлар ҳукмронлик қилган фалсафа, афсуски, кундалик ҳаётимизнинг қисми бўлиб қолмади. Агар биз атрофимиздаги оламни ўз ичига олган назарияни олдинроқ билиб олганимизда, унинг чуқур маъносини англаб етганимизда ва тушунганимизда масала анча ойдинлашган бўлур эди. Бунинг ўрнига биз дунёни назорат қилиш, ундан фақатгина фойдаланиш учун ўрганмоқчимиз, бунинг эвазига эса дунёдаги уйғунлик ва гўзаллик ўрнига тутуриқсизлик ва тартибсизлик келиб чиқди.

Бу жуда қайғули факт. Менинг ишонишимча, охирги бир неча юз йиллар ичида биз яратган ташқи дунё чигал ички дунёмизнинг акси бўлиб қолди. Ғарб цивилизацияси ва жамияти атроф-муҳитга нисбатан жуда ҳам таъмагир, манфаатпараст бўлиб, эксплуатацион жамиятга айланиб қолган. Олам — яхлитдир ва биз у билан бевосита боғлиқмиз. Буни биз Ислом динидан қайта ўрганишимиз керак деб ўйлайман.

Бу сўзларни айтишим биланоқ, баъзилар мени ўтмиш тасаввурлари билан қолиб кетиб, замонавий ҳаёт ва воқеликни рад этаётганликда айблашлари мумкин. Аксинча, мен дунёмизни кенгроқ, чуқурроқ ва янада яхшироқ англашга чақираяпман, биз воз кечган мувозанатни қайта тиклаш учун ҳаётимизнинг метафизик ва материалистик томонларини яқинроқдан ўрганишга чақираяпман. Йўқолган мувозанат эса, менинг ишонишимча, келажакда фожиавий оқибатларга олиб келиши мумкин. Агар Ислом кашф этган тафаккур йўналишлари бошқа динлар билан биргаликда мувозанатни сақлаб қолишга эришса, унда биз шу кунга қадар назаримиздан четда қолган бошқа эътиқод тизимини ўрганишимиз шарт деб биламан.

Бугун биз ота-боболаримиз ҳаттоки тасаввур ҳам қила олмаган кенг миқёсдаги тезкор алоқа имкониятлари, маълумот алмашиш, телевидение дунёсида яшаяпмиз. Жаҳон иқтисоди эса ўзаро бир-бирига боғланган ва бир-бирига муҳтож организм сифатида ҳаракат қилади. Жамият муаммоларининг ҳаёт ва атроф-муҳитга кўрсатаётган таъсири ўта катта бўлиб, уларни ҳеч ким ўз ҳолича еча олмайди. Ислом ва Ғарб дунёлари умумий муаммоларга эга: бу икки жамиятда рўй бераётган ўзгаришларга биз қандай қилиб уйғунлашишимиз мумкин, ота-оналаридан ва жамиятдан узоқлашган ёшларга биз қандай ёрдам беришимиз мумкин, СПИД касаллигини биз қандай енга оламиз, бангивор моддалар масаласи, оилаларнинг бузилиши каби муаммоларни қандай ҳал қила оламиз? Кўриниб турибдики, иккала жамият ҳам жуда кўп ўзига хос умумий муаммоларга эгадир.

Бизнинг шаҳарларимиз муаммолари Қоҳира ва Дамашқ муаммоларидан ажралиб турса-да, умуминсоният эришган ютуқлар тажрибасидан ҳамма фойдаланиши мумкин. Бир томондан, бангивор моддаларнинг халқаро даражадаги тижорати, иккинчи томондан атроф-муҳитнинг ифлосланиши масаласини олайлик. Жамият ва ҳаётимизга хавф солаётган бу каби муаммоларни биз биргаликда ечишимиз лозим. Бир-биримизни яқинроқ билиб олсак, шубҳасиз, катта ютуқларга эришамиз.

Бундан бир неча йил аввал Лондонда жойлашган ва мен ҳомийлик қилаётган Мерилбоун Соғлиқни сақлаш марказига мусулмонлар ҳамда бошқа динларга мансуб одамлардан иборат гуруҳни олиб боргани эсимда. Марказ ходимларининг иши билан танишар эканмиз, одамлардаги жўшқинликка, ўзаро меҳр ва қизиқиш ҳисларига гувоҳ бўлдим. Демакки, бир-биримизни тушуниш учун йўл топишимиз керак, болаларимизга, янги авлодга, уларнинг ҳаётга муносабати ва дунёқарашлари келажакда бизникидан айричароқ бўлиши эҳтимолига қарамай, уларга яхши тарбия ва таълим беришимиз керак. Токи улар иккинчи томонни тушунишга ҳаракат қилсинлар, шундай эҳтиёж ва қобилиятга эга бўлсинлар. Бунинг учун икки дунё (Ислом ва Ғарб) ўртасида биз умумий замин топиш мақсадида биргаликда ишлаб, ишонч, ўзаро ҳурмат ва муросага тайёрлигимизни намоён этишимиз шарт.

Мен ҳомийлик қилаётган жамғарма бир неча йил мобайнида фаол ишлаб, турли синф, маданият ва динларни бирлаштирувчи саъй-ҳаракатлар орқали самарали натижаларга эришиш мумкинлигини исбот этмоқда. Ислом ва Ғарб дунёлари ўртадаги умумий муаммоларни ечиш учун ҳаракатларни бирлаштиришлари керак: Шу ўринда бизнинг икки маданиятимиз биргаликда ишлашлари мумкин деган сўзларимга далил сифатида ажойиб бир мисол келтирмоқчиман. Саудия Арабистони қироллиги билан биргаликда Оксфорд дорилфунунида руҳий асаб касалликлари бўйича тадқиқотларни ривожлантириш учун илмий марказ очиб, айни чоғда ушбу марказга ҳомийлик қилмоқдаман. Биз тажрибаларимиз билан ўзаро ўртоқлашиб, ўзимизни бир-биримизга тушунтириб, хусусиятларимизни англаб, муносабатларимизни ҳар икки дунё учун умумий бўлган ижобий тамойилларга асослантиришимиз керак. Лекин муҳими шундаки, бу ҳаракат икки томонлама бўлиши лозим.

Ишончим комилки, Ислом ва Ғарб дунёлари бир-бирларидан ўрганишлари лозим бўлган кўп қадриятларга эга. Мисол учун, агар Форс кўрфази минтақасида нефт соҳасида ишлаётган мутахассис оврупалик бўлиши мумкин бўлса, Британияда юрак жарроҳи мисрлик бўлиши ҳеч гап эмас. Муросага келиш ва тажриба алмашинишга бўлган эҳтиёж халқаро даражага кўтарилган экан, ўйлайманки, Британия учун бу мойиллик катта аҳамиятга эга.

Британия кўп миллатли ва турфа хил маданиятга эга жамият. Бу ерда яшаётган мусулмонлар сони ҳақида мен юқорида айтиб ўтдим. Британия мусулмонлари ҳам Бредфорд каби йирик шаҳарларда, ҳам Шотландиянинг олис ғарбий қисмида жойлашган Сторвей каби кичик қишлоқларда истиқомат қилишади. Улар Британиянинг катта бойлиги. Мусулмонлар иқтисодимизнинг барча соҳаларига ўз ҳиссаларини қўшиб, яъни саноат, ижтимоий хизмат ишлари, турли ихтисослар ва шахсий секторда меҳнат қилмоқдалар. Биз улар орасида ўқитувчи, шифокор, муҳандис ва олимларни кўришимиз мумкин. Улар нафақат мамлакатимизнинг иқтисодий фаровонлигига ҳисса қўшишади, айни пайтда миллатимизнинг маданий бойлигини ўз меҳнатлари билан кўпайтиради ҳам.

Албатта, муроса ва тушуниш ҳаракатлари, такрор айтаман, икки томонлама бўлиши керак. Ислом динига мансуб бўлмаганлар кундалик ҳаётда Ислом эътиқодларининг амалга ошишига ҳурмат билан қараб, мусулмонларни таҳқирловчи ёки шунга олиб келувчи ҳаракатларнинг олдини олишлари керак. Жамиятимиз аъзолари бўлмиш мусулмонлар эса мамлакатимиз тарихи, маданияти ва биз танлаган ҳаёт тарзини ҳурмат қилиб, диний мансубликни сақлаб қолиш учун уларга берилган эркинлик билан Британия жамияти манфаатлари ўртасида мувозанат ва муроса топишлари керак. Умид қиламанки, барчамиз турли жамоатлар ўртасида бир-бирини тушуниш қобилиятимизни намойиш қилишимиз мумкин. Мен Лондон, жанубий Уэльс, Британия марказий туманларида ва бошқа жойларда турли этник ва диний жамоатлар ўртасида яхши муносабатларни юзага келтириш йўлида чарчамай меҳнат қилаётган эркак ва аёлларга ўз миннатдорчилигимни билдириб, улар билан фахрланишимни таъкидламоқчиман. Бирмингемда жойлашган Ислом ва мусулмон-христиан муносабатлари тадқиқотлари маркази ўз фаолиятида кўп муваффақиятларга эришгани — яна бир ажойиб мисолдир. Ўйлашимча, бор кучини, ғайрат-шижоатини тушуниш ва англаш ҳисларини рағбатлантиришга бағишлаган ва бу ишда ўзини кўрсатган шахслардан биз мамнун бўлишимиз керак.

Хонимлар ва жаноблар, сиз билан мулоқотимиз давом этаётган ушбу ярим соат ичида меъмор Сэр Роберт Стритер яратган шипдаги суратга кўз ташлаб, у ерда тасвирланган Ҳақиқат билан Жаҳолат ўртасидаги аллегорик жангда жаҳолатнинг майдондан ҳайдалишини сизлар ҳам кўргандирсизлар. Мен эса жаҳолатга ачинган ҳолда унинг аҳволига тушмасимдан аввал ушбу минбарни барибир бўшатишим керак деган хулосага келдим. Лекин ундан аввал бугунги суҳбатимиз мавзуи нақадар муҳимлигига эътиборингизни яна бир бор тортмоқчиман. Бу икки дунё — Ислом ва Ғарб ўзаро муносабатларнинг тикланиш чорраҳасида туришибди. Улар бир-биридан узоқлашиб кетишларига йўл қўймаслигимиз лозим. Антагонизм, яъни келиштириб бўлмайдиган қарама-қаршиликларга тўла бўлган бизнинг давримизда ушбу икки дунё тўқнашувга келишга маҳкумдир, деган нуқтаи назарни мен мутлақо қабул қила олмайман. Чуқур ишонишимча, бизнинг икки дунёмиз бир-бирларини тушунган ҳолда бир-бирларига янада кўпроқ фойда келтира оладилар. Бу борада биргаликда иш олиб боришимиз учун жуда кўп имкониятлар мавжудлигидан, Британияда, бошқа жойларда бундай мулоқотлар мавжудлигидан беҳад хурсандман. Бир-биримизни яқинроқдан тушуниб, орамиздаги тушунмовчилик заҳридан фориғ бўлиб, шубҳа ва қўрқув шарпаларини йўқ қилиб, қаттиқ ишлашимиз керак.

Биз айни шу мақсадларда сафарга отландик ва йўлимиз давом этаркан, болаларимиз учун, келажак авлод учун яна ҳам яхшироқ, мукаммалроқ дунё яратмоғимиз даркор.

Ушбу мақола матнини таҳририятимизга лутфан тақдим этган Буюкбританиянинг Ўзбекистондаги элчихонаси ходимларига таҳририят номидан миннатдорчилик билдирамиз.

Норбой ХУДОЙБЕРГАНОВ,
филология фанлари доктори, профессор

БАҲС

ТАНҚИДДАН ТОНАМИЗМИ?

- *Соцреализм абадиятга дахлдорми?*
- *Озод Шарафиддинов ўртага ташлаган фикр.*
- *Ўртамиёна мунаққидларнинг тақдирланган хизматлари.*

Миллий тафаккур тараққиётига ижобий таъсир кўрсатадиган адабий мунозаралар орқали китобхонларнинг маънавий дунёсини бойитиш, уларни теранроқ фикрлашга ундайдиган баҳслар жамият ривожининг муҳим омилларидан ҳисобланади. Бундай баҳслар пировардида ҳақиқату ҳалоллик қарор топиб, оммавий ахборот воситаларини «тўртинчи ҳокимият»га айлантириб, ҳар бир қаламкаш мазкур «ҳокимият»нинг етук аъзоси сифатида самимий ҳурматга лойиқ бўлишини таъминлайди. Бунинг моҳиятини англаш учун қуйидаги мисол мағзини чақайлик:

«Ўзбек филологик олимини нари борса СССР империясида танирди. Чет элда ҳеч ким ўзбек адабиётшунослигини ўқимасди».

Адабиётшунос Абдумалик Ёқубнинг «Архив мулкига айланди» («ЎзАС, 1996 йил, 23 август) мақоласида айтилган мазкур фикрлардан биринчиси тўғри: ҳақиқатан ҳам ўзимизда зўр деб эътироф этилган адабий-бадиий илм намояндаларидан айримлари собиқ совет даврида республикамиздан ташқарида ҳам тилга олинарди, бироқ уларнинг тадқиқотларини чет элларда ҳеч ким ўқимасди, дейиш баҳсли. Негаки, хорижда кимлардир, чунончи туркшунослар, шунингдек, ўзбек адабиётига, ижодкорларига қизиққанлар бадиий асарларни ҳам, уларга бағишланган мақолалар, тақризлар, тадқиқотлардан ҳаммасини бўлмасада, айримларини ўқиб боргани табиий ҳолдир. Агар айрим адабиётшуносларни ўқишарди-ю, аммо улардан бирортаси чинакам яратувчи олим сифатида эътироф этилмади, катта шон-шуҳрат қозонолмади, дейилса ҳақиқатга яқин бўлур эди. Аслида аҳвол бундан ҳам ачинарлироқ эди: чет элларни қўя турайлик, ўзимизда, Ўзбекистонимизда, Қодирий, Чўлпон ёки Абдулла Қаҳҳор, Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов каби кўпу хўб мухлислар орттира олган мунаққид бор, деб баралла айта оламизми?

Бошқаларни билмайману шахсан ўзим бу саволга дабдурустдан дангал жавоб қайтаришга оғринаман ва бунинг бош сабабини Абдумалик Ёқуб яхши илғаб олиб, собиқ совет даври адабий-бадиий илми «сиёсий адабиётшунослик» бўлиб, «у тоталитар даври адабиётини баҳолашда пролетар диктатурасининг чинакам содиқ аскарига айланди. Қизил адабиёт қизил адабиётшуносликни шакллантирди», деган қатъий ҳукмни ўртага ташлади.

Бунга, умуман олганда, эътироз йўқ, лекин ҳар қандай ҳукм, ижобийми, салбийми, бундан қатъий назар, қандай шароитда қандай ҳаётий ё ноҳаётий, рост ёки ёлғон далилу дастаклар орқали пайдо бўлганини очиб бермасангиз, ўзингизга ҳам, ўзгаларга ҳам, жамият, эл-юртга ҳам фойда келтира олмайсиз. Шунга кўра қуйидаги вазиятга назар ташланг: наинки бадиий ижод ва унга бағишланган илм-фан, яъни адабиётшунослик, балки моддий, маънавий ҳаётнинг барча жабҳалари қизил эди. Аммо бундан адабиётчиларнинг ҳаммаси ёппасига комфирқанинг содиқ аскарлари сифатида фаолият кўрсатган, деган хулоса келиб чиқадими?

Бунга жавоб қайтариш учун гапни ўзимдан бошлай: айтайлик, салкам олтмиш йиллик ҳаётимнинг, қарийб қирқ йиллик ижодий фаолиятимнинг деярли тўқсон беш фоизи совет ҳокимияти даврига тўғри келди, лекин ҳамма вақт партиясиз бўлганман, чунки коммунистик мафкура, марксча-ленинча таълимотга тўла ишонмаганман. Бутун тану жоним, руҳимда нималардир қаршилик қилар, эътирозлар туғдирар, ҳатто исён кўтарарди, аммо буларни ошкора айтишга асло йўл берилмасди. Агар юқоридаги казо-казолар оқни қора десалар, бас, сиз ҳам бамисоли тўтидек айни шу гапларни такрорлашга мажбур этилардингиз. Ҳар хил қонун-қоидалар, қарорлар, кўрсатмаларда ёлғон, иккиюзламачилик каби иллатлар жиндай ҳақиқатга моҳирона ўраб бериларди ва бу ниқоблар қарийб етмиш беш йил ичида зўравонлик асосида яшадида, ҳаётнинг барча тармоқларини, шу жумладан, адабиётшунослик, танқидчиликни ҳам қамраб олди.

1988 йили чоп этилган «Ишонч» китобимдан ўрин олган «Ҳаммаси таҳлилда кўринади» сарлавҳали мақоламдан олинган қуйидаги парчага диққатингизни тортаман: «Абдулла Қаҳҳор умрининг то охирги лаҳзаларигача «талант — халқ мулки» эканлиги, истеъдодсизлик даҳшатли иллат бўлиб, уни бутун илдизи билан йўқотиш зарурлиги тўғрисида ҳаққоний, ўткир фикрларини билдириб турдики, бу ижод равнақига, илмий-эстетик тафаккур ривожига ўз таъсирини кўрсатди. Ахир, Абдулла Орипов ёки Шукур Холмирзаев, Эркин Воҳидов ёки Ўткир Ҳошимов каби ижодкорларнинг дастлабки ютуқларини қувониб, нуқсонларини куйиниб кўрсатгани, Мирмуҳсиннинг «Зиёд ва Адиба» ёки Ҳамид Ғуломнинг «Тошболта ошиқ» асарларида ҳаёт ҳақиқати ўз ифодасини топмаганини дадил айтгани чинакам ижодий талабчанлик, муросасизлик намунаси бўлди-ку! Шунинг учун... «қаҳҳорона» баҳолаш ва талқин қилиш ўзбек танқидчилиги тараққиётининг ўзига хос «йўлчи юлдузи»га айланди...».

Эътибор беринг-а, бутун бир мамлакат, халқ, миллатнинг сўз санъатини баҳолаш, талқин этиш ягона ижодкорнинг номига боғлаб қўйиляптики, мазкур ижодкор қанчалик қудратли бўлмасин, барибир пировардида қандайдир чекланганлик, бирёқламалик келиб чиқиши муқаррардир. Йўқ, наинки чекланганлик, бирёқламалик, ҳатто бундан ҳам оғирроқ оқибатларга дучор қилиши ҳеч гап эмас. Ахир, ижтимоий, иқтисодий, ҳатто маданий тараққиёт машъум Октябр тўнтаришидан кейин фақат «пролетариат йўлбошчилари» номлари, таълимоти билан белгиланган йўлдан олиб борилгани «ўпирилиш»лар, инқирозларга олиб келгани тасодифий ҳол эмас-ку! Ҳайриятки, Қаҳҳор ашаддий ленинчилардан бўлган эмас. Унинг партия солдати эмасман, онгли аъзосиман, деб ҳайқиргани-ю шунга мувофиқ қалам тебратгани ғоятда муҳим аҳамият касб этди. Тўғри, онгли аъзо сифатидаги хатти-ҳаракатлари, ўй-хаёллари асарлари, мақолаларида акс этмасдан қолмас эдики, бу унинг маънавий-ижодий иттифоқчилари, сафдошлари, издошлари, шогирдлари, шахсан ўзимга ҳам тегишлидир. Зотан... ўндан ортиқ китоблар, мақолалар, тақризлар, тадқиқотлар чоп эттирган бўлсам, улар коммунистик мафкурадан холи, деб айта олмайман-ку! Шундай экан барча мақолаларим, тақризларим, китобларим ҳам чала бўлиб, улардан бирортаси шахсан ўзимнинг асл сурату сийратим, руҳим, «мен»имни намоён қилган ўзига хос ижодий «фарзанд»им сифатида, афсуски, яратилмади.

Ўйлайманки, «қизил» империя шароитида қалам тебратган истеъдодли ўзбек адабиётшунослари, мунаққидлари ҳам шунга ўхшаш қийин, мураккаб кайфиятларни бошларидан кечирганлар. Зотан, етук ижодкор, чинакам санъаткор билан ёнма-ён турадиган адабиётшунос, мунаққид қачон қандай мақола, тақриз, тадқиқот ёзмасин, улардан ҳар бири ўзига хос баркамол, қудратли, «фарзанд» сифатида туғилиб, муайян асарларнинг ҳам бадиий, ҳам ҳаётий асарларини рўй-рост ёритган ҳолда бетакрор завқ-шавқ бахш этсин, деган ҳақиқат, белинскийлар замонидаёқ рўёбга чиқарилган кўпчиликка маълуму машҳур-ку! Бинобарин, ўшандай адабий-бадиий илм «фарзандлари» илмий мустақиллик устиворлик қилган шароитда дунёга келадики, буни истиқлолимизнинг дастлабки қадамлари исботламоқда. Айни чоқда коммунистлар ҳукмронлиги давридаги «қизил»ликларимиздан нималари, қанчалик зарар етказганини, гоҳида қандай наф келтирганини чуқур англаб олинмаса, салбий оқибатларидан бутунлай қутулиб, баъзи ижобий жиҳатлари ижодий, танқидий ўзлаштирилиб, мустақиллик талабларига мувофиқ ривожлантирилмаса, адабий-бадиий илм, фан тараққиётига эришиш амри маҳолдир.

Назаримда, бундан Абдумалик Ёқуб хабардор бўлса керагу лекин эҳтиросга берилибми ё бошқа сабабданми, бирданига, тезда янгилик яратиш кайфияти билан мулоҳаза юритганга ўхшайди. Оқибатда собиқ совет даври ўзбек адабиётшунослигини бутунлай сиёсий, деб атайди, Ваҳоланки, коммунистик ниқоб остида ҳаёт ҳақиқатининг айрим жиҳатларини ўзларига сингдириб юборган, ҳукмрон мафкура оқибатида пайдо бўлган офаринбозлик, кўзбўямачилик каби иллатларни фош этган асарларни ҳимоя қилишга қаратилган, айни чоқда совет тузумини кўкларга кўтариб мақтаган асарларнинг асл моҳиятини очиб ташлаган бирқанча адабий-танқидий мақолалар, тадқиқотлар яратилганини инкор қилишга асос йўқ. Лоақал Озод Шарафиддиновнинг «Замон. Қалб. Поэзия» (1962), Матёқуб Қўшжоновнинг «Ҳаёт ва маҳорат» (1962) китобларидаги жанговарлик руҳи билан суғорилган адабий-танқидий мақолаларни эслатишнинг ўзи кифоядир...

Ёки лоақал 60—70-йилларда чоп этилиб, катта шуҳрат қозонган Абдулла Ориповнинг «Тилло балиқча», «Муножот», «Уйқу», «Ўйларим» ёки Эркин Воҳидовнинг «Ўзбегим», «Арслон ўргатувчи», «Биз ишлаяпмиз» каби шеърларини эсланг: бу шеърлардан коммунистик зўравонлик, мустамлакачилик ҳақида бирорта фикр, гап, сўзни тополмайсиз, аммо уларда ғам-аламлар, фожиалар шундай тараннум этилганки, пировардида мазкур қайғу-ҳасратлар, азобу уқубатлар мустамлакачиликдан келиб чиққани ҳеч қандай изоҳларсиз англашиб, ҳукмрон кучларга қарши курашиш, норозилик билдириш кайфиятини ҳосил қилгани аён кўринади.

Айни шундай асарларни (улар, афсуски, кўп эмас) қоралаб, уларнинг муаллифларини ҳар хил таъқибларга гирифтор этишга йўналтирилган адабий-танқидий мақолалар, ҳатто тадқиқотлар ёзган ва шунинг учун ўзбек совет адабиётшуносларининг байроқдорлари сифатида тақдирланган қаламкашлар бор эдики, уларни Абдумалик Ёқуб назарда тутган сиёсий адабий-бадиий илм тарафдорлари сифатида баҳолаш мумкин.

Энди қуйидаги иддаога қулоқ солинг: «...Социалистик реализм эса ҳам мумтоз реализм, ҳам романтизмнинг бадиийлиги ва тасвирий усулларини ўзида мужассам этган ҳолда ривожланди. Мустақиллик даври адабиёти ўз тараққиёти жараёнида аввалги адабиётнинг тажрибалари ва ютуқларини ўзлаштирган ҳолда камол топади». Демак, бу гапдан соцреализмни ҳозирда ҳам мадҳ этишнинг ҳеч қандай зарари, хавфи йўқ, деган хулоса келиб чиқади. Бундай хулоса филология фанлари доктори Эрик Каримовга тегишли бўлиб, унинг «Ўзбек тили ва адабиёти» журналининг 1995 йил, 4-сонида М. Алининг «Сарбадорлар» романига бағишланган мақоласида ўз аксини топган. «Халқчиллик ва синфийлик «Сарбадорлар» романининг бадиий тўқимасига табиий равишда сингиб кетган. Юқори табақага мансуб бўлган Садо Сулаймон, Қавомиддин қози, Шайхулислом Абдулворис Самарқандий сингари қаҳрамонлар тасвирида синфийлик мезонининг таъсири ва ўлчови сезилиб туради. Бу табиий ҳол. Соцреализм ижодий методининг омиллари ҳали анча вақт адибларимиз бадиий онгини эгаллаб турадиганга ўхшайди», деб ёзади муаллиф.

Хуш, ижодкорларимизнинг бадиий онгида ўша социалистик услубу усуллар, тизимлар нима учун ва яна қанча вақт ҳукмронлик қиларкан? Мақолада бунга қуйидагича аниқлик киритилади: «Бу ҳолда ҳам ҳаёт ҳикматлари мавжуд. Чунки бу ижодий методнинг абадиятга дахлдор томонлари ҳам бор: халқнинг тарихни яратадиган бунёдкор куч эканлигини, унинг енгилмас, қудратлилигини кўрсатмоқчи бўлган санъаткор хоҳлайдими, хоҳламайдими, беихтиёр олдинги бадиий тажрибалардан фойдаланади. Шунга ўхшаш ҳодисага биз «Сарбадорлар» романида ҳам гувоҳ бўламиз».

Қаранг-а, соцреализм абадиятга дахлдор бўлиб, халқнинг бунёдкор, енгилмас, қудратли куч эканини кўрсатишга сафарбар этилган экан! Тўғри, собиқ совет ҳокимиятининг сардорлари, садоқатли аскарлари ҳақиқатан ҳам шундай, деб бонг урдилар, бироқ фақат оғизда! Амалда-чи? Бунга қуйидаги жавоб жоиздир: «Ҳақиқий истеъдодни ҳаммадан кўп қийнаган бу метод. Истеъдод ҳар қандай «изм»лар, методлардан устун турадиган ҳодисадир. Истеъдодни бу методнинг тор қолипига жойлаштиришга уриниш — жиноят. Совет жамияти шундай жиноятга қўл урди» («ЎзАС», 1996, 26 апрел).

Озод Шарафиддинов ўртага ташлаган, кўзга кўринарли фаоллик кўрсатаётган мунаққидлар қуллаб-қувватлаётган бу фикрга шак-шубҳа йўқ. Биринчидан, соцреализм оқибатида чинакам истеъдод соҳибларининг адабий-бадиий илм майдонида юксакликларга парвоз қиладиган қанотлари қирқилиб, ўзлари мустақил, кашф этувчи ижодкор эмас, балки ҳукмрон мафкуранинг хизматкорларига айлантирилди. Тўғри, улардан баъзилари ҳар хил тўғри-эгри воситалардан фойдаланиб, ҳаётий, бадиий ҳақиқатнинг муайян қирралари, қисмлари, аломатларини акс эттириб, ленинчилар, сталинчилар сиёсатига у ёки бу даражада қаршилик кўрсатган, норозилик туйғуларини уйғотган асарлар, уларнинг муаллифларига хайрихоҳлик билдириб турдилар. Аммо илмий-бадиий, адабий-эстетик «об-ҳаво»ни улар эмас, совет ҳокимияти, компартияни тараннум этувчи шеър, наср, драматургия намуналарини осонгина шарҳлаб, уларнинг мазмунини нуқул мақтов руҳида ҳикоя қилиб берган сирти ялтироқ, ичи қалтироқ мақолалар, тақризлар, тадқиқотларни дўндириб ташловчи, шунинг учун ҳар хил юксак расмий унвонлар, мукофотлар билан тақдирланувчи қаламкашлар бу борадаги сону миқдорни орттириб, сифату тараққиёт илдизига болта урди. Бу — иккинчи оқибат. Учинчиси шундан иборатки, ўртамиёна, бўш адабиётшунослар, мунаққидлар юксак расмий мавқега эга бўлгани учун қатор истеъдодли ҳамкасбларини суриб четга чиқариб, уларнинг ҳам, ўзларининг ҳам обрўларини тутдай тўкдилар, адабиётшунос, танқидчи, яратувчи, кашф этувчи олим ва санъаткор эмас, балки оддий хизматкорлардир, деган ақиданинг кенг тарқалишини таъминладилар. Улар қаерда қандай бадиий асарлар чоп этилмасин, деярли барчасини маъқуллаб, мақташ билангина шуғулланадилар, ҳаққоний адабий-танқидий, илмий-ижодий таҳлилу тадқиқ эмас, балки умуман шарҳлаш, фақат таърифлашу тавсифлашга зўр бердилар.

Таассуфки, бундай ҳолат фақат бир эмас, ўнлаб, ҳатто юзлаб адабий-илмий, бадиий-эстетик мақолалар, тақризлар, тадқиқотларда учрайди. Шунинг учун мен бу ўринда бир-икки мақолани мисол келтириб, уларнинг муаллифини танқид қилишни ортиқча, деб ўйлайман. Менинг танқиддан мақсадим кимнидир ерга «уриш»мас, балки оддий мулоҳаза юритишки, бу ҳақда Аҳмаджон Мелибоевнинг «Очиқчасига гаплашайлик» мақоласида («ЎзАС», 1996 йил, 6 сентябр) жуда ўринли сўзлар айтган: «Мақсад — кимнидир «уриб чиқиш», аҳволини танг қилиш эмас, хатоларини кўрсатиш, янглиш қадамлар, янглиш режаларни вақтида тузатиш, адашганларни тўғри йўлга даъват этиш бўлиши керак».

Йўқ, мақтовлар бўлмасин, деб ҳеч ким айтмайди. Бўлсин, бироқ ҳар томонлама асослансин, негизи, замини мустаҳкам бўлсин! Айни чоғда шуни таъкидлаш лозимки, мақтовлар, илиқ сўзлар, мадҳиялар асослими ё асоссизми, ҳаққонийми ёки ёлғонми — гап ана шунда. Устига устак қарийб етмиш беш йиллик коммунистик зўравонлик даврида совет ҳокимияти ва унинг сиёсатига кимлар, нималар мосу хос бўлса, барчаси улуғланаверди. Бундай ҳодиса бир ой, бир йил эмас, мунтазам равишда ҳаётнинг ҳамма соҳаларида, шу жумладан, адабий-бадиий илм, адабиётшуносликда қарийб чораги кам бир аср мобайнида рўй бериб турди. Адабий-танқидий мақолалар, тақризлар, тадқиқотлар кимларга нима учун керак, деган муаммо ўртага ташланиб, уни ечишга мутлақо эътибор берилмади. Ҳозирги асосий вазифа эса ҳақиқий ижодкор олим, ҳамда чинакам санъаткор сифатида фаолият кўрсатиб, адабий-илмий сўз беқиёс қадр-қимматга эга эканлигини кўрсатадиган, асл истеъдодлар учун амалда мустақиллик руҳи билан йўғрилган ижодий эркинлик яратишдан иборатдир. Ана шунда адабий танқидчилик, адабиётшунослик ўзига хос мустақил бетакрор илмий-бадиий олам эканлиги намоён бўлади. Бундай оламни рўёбга чиқаришга қодир ижодкорлар йўқ эмас. Иброҳим Ҳаққул, Раҳмон Қўчқор, Аҳмад Отабой, Раҳимжон Раҳматларнинг мақолаларини, чиқишларини ўқиётганимда шунга ишонч ҳосил қиляпман. Айни пайтда ёзувчилар фаолиятини, уларнинг асарларини умумий мақтов руҳида ҳеч қандай таҳлилу тадқиқсиз, исботсиз шарҳлашдан нарига ўтолмаётган қаламкашлар ўзлари ҳам, адабий-бадиий илм равнақига ҳам зарар етказаётганини очиб ташлаш ҳам муҳимдир.

ИЛЛАТНИНГ ИЛДИЗИ

(Ҳажвия)

— Биласизми, муҳаррир ука, мен кўпдан бери бир масалада бошимни қаттиқ қотириб келаман,— деди газета бош муҳаррири хонасига шаҳд билан кириб келган Асрорхўжа. Муҳаррир «а» дейишга улгурмаёқ стулга михлангандай ўрнашиб олдида, давом этди;

—Баъзи ёшлар нима учун ичкиликка, кашандаликка, баъзи ҳолларда гиёҳвандликка бериладилар? Сизлар бепарвосизлар, газета учун жуда муҳим мавзу. Нима учун одамлар ўпкаларини добраволни заҳарлайдилар, жигарларини ишдан чиқарадилар, ошқозонларини бузадилар, буйракларига зўр келтирадилар, кўзларини хира торттирадилар, оёқларини...

— Кечирасиз, — деди муҳаррир ноқулай аҳволда, — сиз шу ҳақда мақола ёзганмисиз?

— Сўзимни бўлманг-да, акаси, — деди Асрорхўжа норози бўлиб, — олдингизга бир кепқоппиз, охиригача эшитсангиз бўлармиди.

— Хўш, хўш, қулоғим сизда...

— Ана бу бошқа гап, муҳаррирхон ука. Гапимни бўлган одамни вообщи ёмон кўраман. Гапни гапга улаб, энди силлиқлаб турганингда бўлишворади. Тамом, фикринг камбағалнинг шавласидай ёйилади — кетади. Нима деяётгандим?

— Ёшлар тарбияси хусусида...

— Да, тарбия хусусида. Қани айтингчи, айрим ёшлар нима учун айниб кетишмоқда. Оғзидан она сути кетмаган боланинг оғзида сигарет. Носвой отадиганлар қанча. Маҳалламизга келин тушувди, тўйнинг эртасига куёв бола бир нима деб ғудранган эканми-ей, келин бола оғзидаги носни башарасига туфлабди. Бу қанақаси...

— Жуда хунук иш бўлибди-ку, — бу антиқа суҳбатнинг тезроқ тугашидан умидвор бўлиб турган муҳаррир масалага ойдинлик киритмоқчи бўлди, — мана шунақа ахлоқсизликларни қаламга олмоқчи экансиз-да. Фикрингизни тўғри тушунмабманми?

— Кечирасизу, ўртоқ журналист ҳеч балога тушунмабсиз. — Асрорхўжа энди очиқчасига ҳужумга ўтди. — Гап мақолада эмас. Нега шундай бўляпти, иллатнинг илдизи қаерда демоқчиман? Сизлар нега қара-а-аб турибсизлар, бу иллатнинг илдизини қуритмайсизлар демоқчиман...

— Кечирасиз, ука, — муҳаррирнинг пешонасидаги ажинлар янада бўртиб кетди, — сал оширвордингиз назаримда. Биз... қара-а-аб ўтирганимиз йўқ. Ёзяпмиз, танқид қиляпмиз, жамоатчилик фикрини уйғотяпмиз. Мана, яқинда...

— Гапни айлантиришга жа устаси парангларлардан экансиз. — Асрорхўжа бурнини муҳаррирнинг бурнига яқинлаштирди. — Уйғотяппиз эмиш. Нимани уйғотяпсизлар? Мана мен, жон куйдириб келдим олдингизга. Хўш деяпман, иллатнинг илдизи қайда? Масаланинг моҳиятини сапсем ўрганмаяпсизлар, илдизига болта ўрмаяпсизлар?

— Уряппиз ука, вақти-вақти билан уриб турибмиз. Мана, масалан....

— Масалан-пасаланни йиғиштиринг. Конкрет иш қилинг. Фикрингизни конкрет айтинг. Иллатнинг илдизини конкрет кўрсатинг.

— Хўп ука, конкрет бўлса конкрет-да, — муҳаррир нима қилишини билмай довдираб қолди. — Сиз ёзинг, конкрет ёзинг, босмаган... конкрет номард.

— Огирроқ бўлинг ука. Гап босишдамас. Бунақада ҳадемай асабингиз кетади.

— Жон ака, нима қил дейсиз ўзи? Мақсадингиз нима?

— Ие, ҳали сиз мақсадимни тушунганингиз йўқми? Мен, ахир куйиб-пишиб ёшларимизнинг тарбияси тўғрисида гапиряпман. Бепарво бўлмайлик, деяпман. Бундай иллатларнинг илдизлари қаерда, нима учун ёшлар...

— Тўхтанг, одамни қон қивордингиз-ку. Мақолангиз тайёр бўлса, беринг, кўриб чиқайлик. Ёзмаган бўлсангиз — ёзинг!..

— Ёзинг? Кечирасизу муҳаррирман деб дуч келган одамга буйруқ бераверар экансиз-да. Нима, мен югурдак мухбирингизманми?

— Жон ака...

— Нима жон ака? Битта гапимни охиригача эшитмайсиз. Оғзимни очишим билан, «э-э, хўш-хўш»лайверсангиз, мунақада сиз билан гаплашиб бўладими?

— Хўб, ана сиз айтгандек бўла қолсин. Қулоғим сизда. — Муҳаррир шундай дедида. «Э, бор-е, оғзинг чарчагунча вайсайвермайсанми», дегандай, чойнакдаги чойни жўмрагидан ҳўриллатиб шимира бошлади.

Асрорхўжа худди бир нимани аниқ пайқагандай жонланиб кетди.

—Қани, айтингчи, жаноб муҳаррир, ичаётганингиз кўк чойми?

— Кўк чой.

— Доим ичасизми?

— Доим ичаман. Ҳар куни ичаман. Эрталаб ичаман. Пешинда ичаман. Кечаси ичаман. Яна нима хоҳлайсиз ўзи?

— Бир кун ичмасангиз бошингиз оғрийди-а?

— Оғрийди. Ғувлаб кетади. Ёрилишига сал қолади. Хўш...

— Сафарда ҳам «95»ни канда қилмайсиз?

— Қилмайман!

— Биласизми, сиз кимсиз — бориб турган наркомансиз...

— Ие-ие, оғзингизга қараб гапиринг, ҳали мен сизга наркоман бўлиб қолдимми? — Муҳаррирнинг ранги оқариб кетди.

— Худди ўзи-да. — Асрорхўжа хонада ғолибона юра бошлади. — Мана исботи: эртаю кеч ичасизми — ичасиз, ичмасангиз туролмайсиз, бир кун ичмасангиз бошингиз ғувлайдими — ғувлайди. Бирор ёққа боргудек бўлсангиз — ёнингизда олиб юрасизми — олиб юрасиз. Босиб-босиб ичиб кайфини сурасизми — сурасиз. Сиз...

— Мен...

— Ҳақиқий нашавандсиз. Мана энди топдим.

— Нимани топдингиз?

— Ёзмоқчи бўлган одамни-да.

— Ҳали мен ҳақимда ёзмоқчимисиз?

— Именно шундоқ. Хўп, хайр!

Асрорхўжа саллотлардай ғоз юриб хонадан чиқиб кетди.

— Ҳой, ука... Тўхтанг... Ука...

Муҳаррир бўшашиб ўтириб қолди. Қўнғироқ тугмачасини босиши билан эшикда котибанинг боши кўринди:

— Қодир Қиёмович, чойни янгилаб берайми?...

Аҳмад ОҒА

КЕЛИН КЕЛДИ «ЁР-ЁР»СИЗ...

Танишимнинг уйи остонасида нотаниш қизга дуч келдим. У дарвозани қия очди-да, эшик кесакисига елкасини тираганча менга қиййир нигоҳ отди. Серкиприк сурмадоллар паноҳида яшнаган кўзлардан малол саволини уқдим: «Кимсиз? Сизга нима керак?»

— Мухлисахонни чақириб қуясизми... — дедим руҳимда эзгин хижолат юки билан. — Йўгимда мени қайта-қайта сўроқлаб чиқибди...

Қиз шарт ўгирилиб ичкариларкан, овоз берди:

— Опа, сизни битта хотин сўраяпти!

Салом-аликсиз бошланган бу файзсиз учрашувдан кўнглим хижил бўлиб орқамга қайтдим. Энди уч-тўрт зина тушган эдим, йўлакда Мухлиса пайдо бўлди:

— Вой, қаёққа, опа?! Сизни кутавериб кўзларим тешилаёзди. Уйга юринг, илтимос. Маслаҳатли гап чиқиб қолди.

У менга илтифот қилиб кўрпача устидан кўрпача ёзаркан, ҳалиги қизга буюрди:

— Ақида, дуконга тушиб янги нон олиб чиқинг!

— Ёрдамчи кепти-да. Одобли қиз кўринади. Синглингизми? — сўрадим қизга эшиттириб.

— А! Йўғ-е. Қайнимни хотини.

Қўлида тўрхалта ушлаганча йўлакдан дарвоза томон ўтиб бораётган Ақида бу гапни эшитиб сирли табассум билан мен томон қараб қўйди. У ўзининг меҳмон эмаслигини нозик ишора билан менга билдириб қўймоқда эди. Ёшларнинг ўз тенгиларини топишидан, янги оила пайдо бўлишидан қувониб ўрганган кўнгил бирдан чарақлаб кетди:

— Қайси қайнингизнинг қаллиғи бу? Сизлар билан бирга турадиган Зокиржонни уйлантирдиларингми ё? Табриклайман, тўйга айтмабсизлар ҳам...

— Сизни айтмай тўй қилармидик, опа! Ҳали номаълум! Иккалови кўчада топишиб олишибди. Уйга олиб кел-чи, кўрайлик, маъқул бўлса, олиб берармиз, дедик... Мана, келганига ўн беш кун бўлди. Яшаб юришибди. Бир нима дейишга ҳайронмиз. Сиз кўпни кўргансиз. Гап-сўзларини эшитиб, юриш-туришига бир разм солиб берсангиз, девдик. Овсин қилсам бўладими? Ё ҳалигидек — «ўзи келар ёр-ёр, ўзи кетар ёр-ёр», бўлармикан...

Бу гаплар бошимдан ўқдек кириб юрак-бағримни ўпирганча оёғимдан чиқиб кетгандек бўлди. «Кўчада топишиб олишибди!» «Танлашибди» ёки «танишиб қолишибди» эмас, нега айнан «кўчада топишиб олишибди»?! Демак, улар бошвоқсиз, кўчада қолишган экан-да?! Наҳотки Зокирдек ўктам йигитнинг қадамларига кўз-қулоқ бўлиб турадиган харидори бўлмаса?! Наҳотки балоғат ёшидаги мана шу ойдек қизнинг (бўй етган қизларнинг хунуги бўлмайди!) эгаси йўқ бўлса?! Балки мен нотўғри эшитгандирман. Агар шундай бўлса!!! Борди-ю, Мухлиса «Қайним мана шу қизни севиб қолибди. Дидига нима дейсиз?» деб сўраганида, довдир қизгина, сенинг шу сепкилли юзларингни «кунжутли ширмон экан» деб мақтардим» Қўғирчоқникидек сават сочларингни ойни ўраган шуълаларга тенглардим! Шаҳар уйларига ҳали мослашмаган шап-шап қадамларингни чаққонлик, ғайратлилик зарби деб, менга қилган ҳалигидек чўлтоқ муомалангни камсуқумлиликка йўярдим! Келиштириб мақтардим. Оғзимдан бол томиб мақтардим! Ҳатто ёлғон яшиқ қўшиб мақтардим! Лекин не қилай?! Бу юришингда ташқаридан келган менинг гапларим бир пул эмасми?!

Миям ғовлаб кетди. Саволлар кемаларига тўлган хаёлларим не-не исқирт кунж-каваклларга кириб-чиқмади. Гумон қуюнларида қолган уйларим қоп-қоронғи жарликларга урилиб қайтди.

Кўнгилчанман: адашган қизгинага ёрдам беринглар, деб еллардан ўтиндим, улар мени масхара қилгандек чувиллатиб ҳуштак чалдилар-да, бу атрофдан бош олиб кетдилар. Ақида алданибди, унинг яланг шаънини Мухлисага ўраб-чирмаб кўрсатинглар, деб гулларга ёлбордим. Лекин улар мағрур қизлар йўлларида зор йигитларнинг қўлларига чиқиб олдилар. Ночор қолиб, пировардида сўзлар мулкига юкиндим, муддаомни англагач, ёруғ сўзлар, файзиёб сўзлар, ҳосиятли сўзлар, ширин-шакар сўзларнинг, ҳаммалари маслаҳатлашгандек, иродали, бокиралар этакларига қўниб олишди. Тўкилган обрўни тутиб қолгин деб пастга тикилдим, аммо ер ўпирилгандек оёғим бўшлиқда муаллақ қолди. Дилдираган номусни эл кўзидан яширинглар, деб тўрт деворга кўз тикдим, лекин қумтош деворлар ҳам бир лаҳзада юпқалашиб, кўчадаги одамлар қўлларини бигиз қилиб шу томонни кўрсатаётгандек бўлди... Бор-е, менга нима, деб бу наҳс теккан макондан учиб чиқиб кетай десам, оёқларим тош қотгандек... Ҳаром паноҳ топган бу уй бирдан кўзимга ўта жиркаанч, булғанч туюлиб кетди. Шу чоғ узун кўйлакларини судраб нариги хонадан чиққан қизалоқнинг эрка овозидан ўзимга келдим:

— Аяжон, янгам қанилар, манга печи пишириб бермайдими?!

Бу гап қизиб турган ўйларимга чўғдай ёпишди. Бирдан енгилтак, беҳаё бу қизни ёмон кўриб кетдим.

Бундан ўн йилча олдин Қодир билан Мухлиса ҳам талабалар ётоқхонасида топишиб қолишганди. Ўша вақтларда институтда ишлардим. Факултетдаги қизлар орасида тарқалган миш-мишлар биз, ўқитувчиларнинг ҳам қулоғимизга етиб келди. Яккама-якка суҳбатлардан маълум бўлдики, «тарбиявий таъсир»лар кечиккан. Мухлиса фарзанд кутаётир. Фарзанд кутаётган эмас, балки ҳомиласидан қутилиш учун турли хонаки чора-тадбирлар қўллаётган экан. У келажакда она бўлиш бахтидан маҳрум бўлиб қолишининг олдини олиб, қолаверса Қодир айбига иқрор бўлгани боис, муаллимлар қозонни ёпдик-қуйдик. Институт ошхонасида ҳалфана қилиб тўйча ўтказилди...

Тавба, ўхшатмагунча учратмас, деб бекорга айтмас эканлар.

Мана, бугун ана шу Мухлиса ўзини қора тортиб келган қисматдоши тақдирини торозига солиб ўтирибди. Қодир нима дедийкин? У оила қуриш масаласида катта ғилдирак бўлганини, кичик ғилдирак ҳам шунинг учун унинг изидан келаётганини англадимикин? Менимча, ака ўзларининг бошларидан ўтган кунларини ё унутган ёки йиллар ўтгач, ўзларининг ўшанда хато қилганликларини англаб етишганмикин?! Йўғ-е, унақага ўхшамайди. Йўқса укаси Зокирни хато йўлларга кириб қолмасликдан огоҳлантириб турган бўларди. Унда Зокир бировнинг не умидлар билан ўстирган қизини ҳе йўқ, бе йўқ акасиникига етаклаб келиб, эр-хотин бўлиб яшамас эди!

Қиз ўстирган шўрлик-ку бу ҳангомалардан бехабар бўлсин, йигитнинг ота-онаси-чи?! Улар Ақидани келинликка қабул қилишармикан?

Мухлиса дастурхон ёзиб, уни турли пишириқлар билан безаб бўлгач, келиб қаршимга ўтирди.

— Мана бу ширинликлардан тотиб кўринг, овсинчам пиширган! Қўлигаям бир баҳо беринг, — деб негадир ҳиринглаб кулди.

Бегона хонадонда бунчалик қаттиқ синовдан ўтаётган ул нотавонга яна ачина бошладим.

— Бу деймаң, синовни жуда қаттиқ олган кўринасиз. Кўриниб турибди, пазандагинага ўхшайди! Ўзиям чиройли! Ўқийдими, ишлайдими?

— Ўқиркан. Ўзлари томондаги институтда аълочи экан. Мутахассислиги фанидан кўрик-танловдан аъло ўтган экан, пойтахтда ўқишга йўлланма беришибди. Мана, икки ойдан бери Тошкентда — талабалар ётоқхонасида яшаяпти.

— Пазанда, оқила, илмли қизга ўхшайди! Мухлисахон, қайбўйинларингизни йўлга солиб, тезроқ совчиликка борсангиз бўларкан, — дедим аралаш туйғулар қистови билан.

— Йўл кирага пул қани! — деди суҳбатдошим гашимни шартта бўлиб. — Боласи керак бўлса қидиришиб келишар ота-онаси. Унгача биз бир қарорга келсак — айтармиз. Элдан уялишса, уй олиб, тўй қилиб беришар. Ўзига тўқ одамлар эмиш. Қизиниям бир-иккита тўйга олиб бориб кўрсатиб қўйдим Тошкентда келинлар қанақа сеп билан келишларини! Мебелларy чарлардаги сарупоfларни кўриб кўзи чиқиб кетай деди бояқишнинг!

— Водийда гарнитур қилишмайди! Қизларнинг сепи асосан кийим-кечаклар бўлади! Иззатини сақлаб келин қилиб туширсангиз, қуруқ келмас! Бордир ота-онасининг орзу-ҳавaслари!

Қизиқ бўлди: мол — суҳбатдошимники! Аслида, Ақиданинг баҳосини билиб беринг, деб уни намойиш қилган Мухлиса эди. Суҳбат давомида энди у харидорга, камина сотувчига айланиб бордик. Мен «ёр-ёр»сиз келган келинни ҳимоя қилиб паст тушганим сайин харидор томон баландлаб борарди. Негадир ҳалигина юзига қарагим келмаган, нафратланган бу ойимчанинг ҳимоячисига айланиб қолгандим.

Орада нима ўзгарди? Нега шундай бўлди?! Нималигини билмайман, фақат билганим — шошибми, адашибми бир инсон жарга қулабди! У умридаги, имконидаги энг бебаҳо бойлигини елга совурган. Энди у бир дунё маломат, бир олам нафрат ва сўнгсиз, чорасиз армон билан изтироб соҳилида ёлғиз дилдираб турибди. Довдираб, дарёга юз тубан йиқилмаслиги учун шу тобда бир асо бўлишлик инсоний бурчлигини туйганим учун шундай йўл тутдим чоғи.

Бу қадар кўнгилчанлик қачон пайдо бўлди ўзи? Уни ҳимоя қила бошлаганимнинг боиси не?! Раҳмим келдими?! Йўқ, бир кўришдаёқ англаганман: Ақида менинг ҳимоямга муҳтож эмас! Боядан бери кўзларим унинг кўзлари билан атиги икки марта тўқнашди. Иккала гал ҳам унинг қарашларида ўкинч, ўтинч эмас, фахр, ғурурни кўрдим. У нимага ишонади?! Ўзини хотиржам тутишининг сабаби нимада?!

Менимча, Ақида бу дунёда ўзининг ёлғиз эмаслигини яхши билади. На фақат дунёда, балки шаҳарда, ундан ҳам яқини — олийгоҳдаги талабалар орасида, ҳатто куни кеча келган мана шу остонада ҳам унга тақдирдошлар борлигини аъло даражада билади! Жамиятнинг ўзига хос қонун-қоидалари борлигини, унга ҳар бир фуқаро амал қилиши зарурлигини яхши англаса-да, бу қонунлар темир қонунлар эмаслигини ҳам жуда яхши билади. Хатолар ёнида омадлар, нафрат ёнида шафқат, жар ёнида тоғ, чўл сўнгида боғ, жазо ёнида авф доим ҳозир эканини англайди. Шунинг учун ҳам қизлик шаъни, шариат ва жамият юзига оёқ қўйишдан ҳайиқмаган! У билади, барибир уни кечиришларини. У билади, девонага бир эшик ёпик бўлса, иккинчиси очиқ эканини! Лекин у халқимизда бир ҳукм борлигини: «Девонага бир эшикдан ўтгунча!» билармикан? Ақидага ўхшаганларни ўраб турган кишилар — жумладан мен ҳам, сиз ҳам бу хизмат мағзини чақавермаймиз. Агар унинг мағзини чаққанимизда ва шунга яраша иш тутганимизда эди, бунчалар лоқайд, бепарво, ҳатто кўнгилчан бўлмас эдик! Ва унда дунёнинг бир қавати «ёр-ёр»сиз келадиган келинлар билан тўлмаган бўларди. Зеро, «ёр-ёр»сиз келган фақат Ақидами?!

Бундайларга раҳми келиб ҳимояга олган ёлғиз менми?!

Мукаррама МУРОД қизи

Одоб, одоб ва одам

АЁЛЛАР УЧУН ИЧАЙЛИК

ҚАДАҲ СЎЗЛАР

* * *

Қўзичоқ чопиб келиб онасига дебди:

— Онажон, чўпон айтдики, мен энди кабобга ярарканман.

— Жиннивой, бу гапга нега қувонасан?

— Барибир, нимагадир ярашим ёқимлида.

Келинглар, шу қадаҳни бизлар ҳам нимагадир ярашимиз учун ичайлик.

* * *

Шаҳар шовқинларидан, дунё ташвишларидан узоқда, баланд тоғнинг тепасида бир чол яшар экан. У булутларни кийиб, шудрингларга ювиниб, фақат тоғ ўтлари билан озиқланган қўйнинг гўштидан қилинган кабоб тановул қиларкан. Кунлар, йиллар ўтиб у умри тугаётганини сезибди. Ётиб у дунёга кетишга тайёргарлик кўра бошлабди. Шунда шамол бир бўлак газета парчасини учириб келибди. Унинг кўзи газетадаги кичкинагина хабарчага тушибди. Хабарда ўзининг 167 ёшида ҳам ҳали ёш йигитлардан бақувват юрган Муслимов ҳақида ёзилган экан.

— Мен бор-йўғи 166 га кирдим-ку, — дебди оқсоқол ўзига ўзи ва тоғдан пастга тушишга қарор қилибди. Уни пастда болалари ва невaралари олий навли винолар билан кутиб туришарди.

Шу қадаҳни газеталар ўз вақтида келиши, қарилик эса ҳеч қачон келмаслиги учун кўтарамиз, азиз дўстлар.

* * *

Мен ушбу қадаҳни эркаклар учун ичишингизни сўрайман. Ёш. бўйдоқ эркаклар учун эмас — улар ҳеч қачон бизга уйланмайдилар. Бева эркаклар учун эмас — улар ёмон эр бўлгани учун ажралишган.

Хотини бор эркаклар учун ичамиз — улар ўз аёлларини севишади, ҳам бизни унутишмайди.

* * *

Устига заҳарли чаённи миндириб олган тошбақа дарёдан сузиб ўтмоқда. Чаён ўйлабди: «Ҳозир чақсам чўктириб юборади». Тошбақа ўйлабди: «Чўктирсам — чақади».

Ушбу қадаҳни ҳар қандай шубҳалардан устун турадиган ҳақиқий дўстлик учун ичишларингизни сўрайман.

* * *

Халқда шундай гап бор. Бирор масалада тўғри қарорга келмоқчи бўлсанг хотининг билан маслаҳатлаш ва у айтганининг аксини қил.

Мен шу қадаҳни қийин масалаларни тўғри ҳал этиш имкониятини яратиб берадиган аёлларимиз учун ичишни таклиф қиламан.

* * *

Бир хонадонда икки қиз ва бир кампир яшар экан.

— Биз яқинда турмушга чиқиб кетамиз, кимга керак бўлса уйни тозалаб олсин, — дейишибди қизлар.

— Мен яқинда ўламан, — дебди кампир, — бошимни оғритиб зарил кептими?

Аммо қизлар эрга тегмабди, кампир ўлмабди. Улар узоқ вақт қашшоқ ва ивирсиб яшашибди.

Мен ушбу қадаҳни ораста аёллар учун ичишни таклиф қиламан.

* * *

Францияда шундай суҳбат бўлибди:

— Эри ва ўйнаши бор аёл — яхши аёл.

— Наҳотки, мен бундайларни ёмон аёл деб ўйлаб юрардим.

— Йўқ. Бизда фақат ўйнаши борлар ёмон аёл ҳисобланади.

— Мен бундайларни бузуқ аёл деб ўйлардим.

— Йўқ. Ҳеч кими йўқлар бузуқ аёл ҳисобланади.

— Мен бундайларни ёлғиз аёл деб юраман.

— Йўқ. Ёлғиз аёл — бу фақат эри бор аёллар.

Азиз дўстларим, келинглар, ушбу қадаҳни ёлғиз аёллар учун ичайлик.

Ойбек ТИЛЛО тайёрлади

ЭКСПОНАТ

Ҳажвия

Вилоят соғликни сақлаш музейига текширувчилар келадиган бўлиб қолишди.

Катта тайёргарлик бошланди. Ҳаммаёқ артиб-суртилган, деворлар оқланиб, поллар бўялган, катта-кичик шиша идишларга солиб қўйилган буйрак, юрак, ўпка-ю, жигарлар янгидан тайёрланган...

Қисқаси, ҳамма нарса тахт қилиб қўйилди.

Музей директори Боқибоев азалдан шунақа, пишиқ-пухта, ҳаммани қойил қолдириш истагида ёниб юрадиган одам эди. Бу сафар ҳам шундай бўлди.

Текширувчилар музейнинг саранжом-саришталигига қойил қолишди. Музей каталакдеккина иккита хонага жойлашганига қарамай, экспонатларга бойлиги, турли тиббий адабиётлару одам ички аъзолари, ичак-чавақларининг суратлари чизилган чизмалар, тиббий кўргазма қуроллари кўплигини тоза мақташди. Айниқса, уларни музей залидаги иккита ғаройиб экспонат ҳайратда қолдирди.

... Одам бўйи келадиган иккита ойнаванд шкаф ичига ўрнатилган одамсимон маҳлуқлар ҳақиқатан ҳам нақ мўъжизанинг ўзи эди.

Ойнаванд шкафларнинг бирига озиб-тўзиб, лақашиқилдоқ бўлиб қолаёзган ўрта ёшлардаги киши ўрнатилган бўлиб, унинг ранги заҳил, кўзлари сарғайиб, кўкимтир, қорамтир томирлари терисини ёриб чиққудек бўртиб турарди. Озғин бармоқлари орасида эса чала чекилган «Саратон» сигарети қистириғлиқ эди.

Тагига эса йирик-йирик ҳарфларда «40 ЙИЛ ЧЕККАН ОДАМ. АГАР ЧЕКИШДЕК ЯРАМАС ОДАТДАН ВАҚТИДА ВОЗ КЕЧМАСАНГИЗ, СИЗ ҲАМ ШУ ОДАМНИНГ АҲВОЛГА ТУШИБ ҚОЛАСИЗ» деган сўзлар ёзиб қўйилганди.

Иккинчи ойнаванд шкафнинг ичига эса жулдур кийимли, озғинликда қўшни шкафдаги одам билан баҳслашадиган бошқа бир киши ўрнатилган бўлиб, унинг афти-башараси яра-чақа бўлиб кетган, бодрингдек бурни помидордек қизариб, қилтириқ қўллари косовдек қорайиб кетган эди.

Унинг тагига эса «40 ЙИЛДАН БЕРИ АРОҚ ИЧАДИГАН ОДАМ. ИЧКИЛИКДАН ЎЗ ВАҚТИДА ВОЗ КЕЧМАСАНГИЗ, ШУ АҲВОЛГА ТУШИБ ҚОЛАСИЗ» деб ёзиб қўйилганди.

Текширувчилар бу экспонатлардан батамом ҳайратда қолдилар. Боқибоевдан «Буларни қаердан топдингиз?», «Қанақа қилиб сақлаяпсиз?», «Ахир бунақаси ҳеч жойда йўқ-ку?» дейишганди, у мамнун қиёфада илжайиб: «Буниси фирменний секрет» деб қўйди...

... Бу орада анҳор бўйидаги соя-салқин чойхонада дастурхон тахт қилиб қўйилганди. Меҳмонлар мезбонлар бошчилигида ўша тарафга йўл олишди.

Музей хоналари яна сув қуйгандек жимжит бўлиб қолди. Ва бирдан ичкиликбоз, кашанда одам солиб қўйилган шкаф эшиклари ғирчиллаб очилиб, иккала «экспонат» аста ерга тушишди.

— У-у-фф! Матқовул, одам ж. жа... сиқилиб кетди-ку-а? — деди кашанда керишиб. — Мен ишкоппи очиб, ўт-бетимни ушлаб кўришармикан деб қўрқиб турувдим, қитиғим бор-да!

— Э, падарига лаънат бунақа томошани! — унга жавобан норози оҳангда тўнғиллади ичкиликбоз одам. — Боқибоевнинг ўзи шахсан илтимос қилмаганида улақолсам ҳам рози бўлмасдим. Қани, чекишдан битта ол!

— Тўхта, аввал қиттак-қиттак отиб олмаймизми? — деди кашанда.

— Э, дарвоқе, Боқибоев ярим литр испирт ваъда қилганди-ку! Чақир, дўхтирни!

Икковлари бақира кетишди:

— Дўхтир! Ҳов, дўх-тир!...

Эшик очилиб, музей ходимаси кириб келди.

— Ҳозир, ҳозир келяпман, Матқовул ака! — деди ходима қўлидаги нарсани стол устига қўяркан, — Мана тайёр, хўжайин ҳаммасини тахт қилиб қўйганлар. Комиссасиям қуриб кетсин, томоқларинг тақиллаб кеттандира?

Кашанда қоп-қорайиб кетган сўйлоқ тишларини кўрсатиб илжайди. Ичкиликбоз эса дўрдоқ лабларини ялаб тамшаниб қўйди ва деди:

— Томоқнинг тақиллаши ҳам гапми, суякларимизгача шақиллаб кетди-ку! Олиб келақолинг, янга! Ярим пиёла сув бўлса бас, закуска керакмас!...

Эркин УСМОНОВ

ЯНГИ ЛАТИФАЛАР

Афандининг жуда эзма акаси ҳар сафар уни кўрди дегунча ёпишиб олиб, тинмай насиҳат қилаверар эди. Бир куни у укасини кўчада тўхтатиб, роса оғиз кўпиртириб вайсагач, ниҳоят, деди:

— Э, Насриддинчик! Энди ўзинг ўйлаб кўр: яккаю ягона аканг бўлганимдан кейин, сенга бу гапларни мен айтмасам, ким айтарди?..

— Уф-ф, тўғри, ака, — деди тоқати тоқ бўлган Афанди. — Ахир битта-ю битта укангиз бўлганимдан кейин шунча гапингизни мендан бошқа ким ҳам чидаб эшитарди ўзи?

* * *

Афанди бозор кезиб юрган эди. Бир йигит сотувчига пул узатиб,деди:

— Сақич-қантингиздан битта олдим.

— Яна бир сўм чўзинг, укажон.

— Ие, ахир ҳалигиндагина ўзингиздан шу икки сўмга битта олувдим-ку?

— Шунака, ука, — деди заҳархандалик билан буни кўрган Афанди. — Боққолнинг дўконидаги нарх-наво битта сақични чайнагунингизча ҳам ўзгараверади...

* * *

Бир куни Насриддин Афандидан сўрашди:

— Нима учун ҳамма универмагларнинг «Аёллар учун» бўлими энг юқори қаватда жойлашган?

— Агар аёллар бўлими биринчи қаватда жойлашган бўлса, унда бошқа қаватларга чиқиш учун пул ҳам, ҳафсала ҳам қолмайди-да...

А. ИСОМИДДИНОВ,
Фарғона

Ўзбекистон Республикаси маданият ишлари Вазирлиги Республика табиат музейи директори Асқар ХАЙДАРОВга ўғли

РАВШАНЖОНнинг

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

«Шарқ юлдузи» журнали таҳририяти журналнинг бўлим мудири, ёзувчи Нуриллоҳ Муҳаммад Рауфхонга акаси

Убайдулло ОТАХОНОВ

вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси

Константин Петрович ВОЛКОВ

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик изҳор қиладилар.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1996 йил
ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 33-52-91
* * *
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир —Аҳмад ОТАБОЙ

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0634. Ҳажми — 2 босма табоқ. Тиражи—10843. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Индекс 64593.